

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ У
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0112
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
освітньо-професійної програми
«Педагогіка вищої школи» М. С. Курінний

Керівник: доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, доцент,
к.пед.н. _____ І. В. Козич

Рецензент: професор кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, професор
д.пед.н. _____ Г. В. Локарева

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра педагогіки та психолог освітньої діяльності
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 011 «Освітні педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Курінному Максиму Сергійовичу

1. Тема роботи: «Формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти»

керівник роботи Козич І. В., к. пед. н., доцент

затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1505-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів, матеріали педагогічної практики, кваліфікаційних робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) здійснити теоретичний аналіз проблеми формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти, охарактеризувати їх сутність та структурні компоненти; визначити критерії, показники та рівні сформованості гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти в умовах магістратури; з'ясувати стан сформованості гнучких навичок професійної комунікації здобувачів вищої освіти – майбутніх педагогів ЗВО; розробити програму формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.

5. Перелік графічного матеріалу: таблиць – 6; рисунків – 10 із результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Козич І.В.	12.04.23 р.	12.04.23 р.
Розділ 1	Козич І.В.	23.05.23 р.	23.05.23 р.
Розділ 2	Козич І.В.	05.09.23 р.	05.09.23 р.
Висновки	Козич І.В.	11.10.23 р.	11.10.23 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Робота з науковими джерелами	квітень	виконано
2	Написання вступу	травень	виконано
3	Написання першого розділу	червень	виконано
4	Написання другого розділу	вересень	виконано
5	Написання висновків	жовтень	виконано
6	Передзахист, нормоконтроль	листопад	виконано
7	Захист	грудень	

Студент _____ Курінний М. С.

Керівник роботи _____ Козич І. В.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Козич І. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 68 с., 6 таблиць, 10 рисунків, 73 джерела, 2 додатки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити програму формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх педагогів закладів вищої освіти.

Предмет дослідження – особливості формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукової літератури, аналіз нормативно-правових документів; емпіричні: анкетування, тестування, спостереження, співбесіда.

Теоретичне значення: теоретично обґрунтовано процес формування гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладів вищої освіти; визначено та теоретично обґрунтовано їх критерії, показники та рівні сформованості в умовах магістратури.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблено програму формування гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладів вищої освіти в умовах магістратури.

Матеріали роботи можуть бути використані в процесі фахової підготовки студентів факультетів психології та спеціальної освіти, педагогіки та психології освітньої діяльності; магістрів, які навчаються за освітніми програмами «Психологія», «Педагогіка вищої школи», «Менеджмент організацій і адміністрування».

ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ, ГНУЧКІ НАВИЧКИ, ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ, ПЕДАГОГ ВИЩОЇ ШКОЛИ, ФАХОВА ПІДГОТОВКА.

SUMMARY

Kurinyi M. S. Formation of Flexible Communication Skills in a Future Teacher of a Higher Education Institution.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, findings, a list of references (73 items).

According to the 2020 World Economic Forum in Davos report, the top 10 key competencies that will be in demand in the next 5 years include: analytical thinking and innovative approaches; the ability to learn quickly; comprehensive problem solving; critical thinking and analysis; initiative, creativity and creative approaches; leadership and social influence; use of technology, monitoring and control; technological design and programming; stress resistance, adaptability and flexibility; logical thinking and idealism. The listed competencies testify to the importance of flexible skills defined in domestic and foreign sources as super-professional. According to the joint opinion of researchers, flexible skills allow students to form their own active career strategy taking into account personal potential.

The purpose of the study is to develop and theoretically substantiate program of formation of professional communication soft skills in the future teacher of a higher educational institution.

The research tasks:

- 1) to analyze the main scientific approaches to the study of flexible skills in foreign and domestic science;
- 2) to conduct an analysis of the structural organization of flexible communication skills in future teachers of a higher education institution;
- 3) to determine the criteria for the effectiveness of the formation of components of flexible professional communication skills of future teachers of a higher education institution in the conditions of a master's degree;
- 4) develop and scientifically substantiate the program for the formation of flexible professional communication skills of future teachers of a higher education institution;

5) experimentally verify the theoretically grounded program and the stages of its implementation.

The object of the study is the process of professional training of future teachers of higher educational institution.

The subject of the study is features of formation of the professional communication soft skills in the future teacher of a higher educational institution.

Part 1 “Theoretical foundations of the formation of flexible communication skills in the future teacher of a higher education institution” the concept of "flexible skills" is defined, the structural components of flexible professional communication skills are considered, the program for the formation of flexible communication skills in the future teacher of a higher education institution is theoretically substantiated.

Part 2 “Experimental verification of the program for the formation of flexible professional communication skills in the future teacher of a higher education institution” the initial level of the formation of flexible professional communication skills was determined, the program for the formation of flexible professional communication skills of the future teacher of a higher education institution was implemented, the results of the experimental work were analyzed.

The materials of the work can be used in the process of professional training of future teachers of higher educational institutions who study at the educational program «Pedagogy of Higher Education».

Keywords: program of formation, soft skills, professional communication, teacher of a higher educational institution, professional training.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.....	12
1.1. Наукові розвідки визначення поняття «гнучкі навички».....	12
1.2. Структурні компоненти гнучких навичок професійної комунікації	21
1.3. Теоретичне обґрунтування програми формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.....	28
Розділ 2. Експериментальна перевірка програми формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.....	38
2.1. Діагностика вихідного рівня сформованості гнучких навичок професійної комунікації.....	38
2.2. Реалізація програми формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.....	47
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	68
Висновки.....	73
Список використаних джерел.....	76
Додатки.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Професійні реалії XXI століття актуалізують потребу в універсальній формі атестації майбутніх спеціалістів у галузі педагогічної науки як маркера рівня сформованості універсальних компетенцій у процесі здобуття вищої освіти. У тому числі трансформується ставлення до таких значних професійних навичок як здатність гнучко та адекватно взаємодіяти з соціальною дійсністю, вміння конструювати позитивну модель свого майбутнього, стресостійкість, лідерські навички, вміння працювати в команді, здатність керувати своїм емоційним станом, креативність у вирішенні поставлених професійних та інших завдань.

Згідно з даними звіту Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) у Давосі за 2020 рік, до топ 10 ключових компетентностей, які будуть затребувані у найближчі 5 років, включено: аналітичне мислення й інноваційні підходи; здатність до швидкого навчання; комплексне розв'язання проблем; критичне мислення й аналіз; ініціативність, креативність і творчі підходи; лідерство та соціальний вплив; використання технологій, моніторинг і контроль; технологічний дизайн і програмування; стресостійкість, адаптивність і гнучкість; логічне мислення та ідейність [25].

Перелічені компетентності свідчать про важливість гнучких навичок (soft skills), що визначаються у вітчизняних (О. Василевська, Л. Дворніченко, О. Вдовіченко, М. Кругляк, М. Козяр, К. Милашенко, О. Повстин, Т. Полонська, В. Пундєв, Т. Смагіна) та зарубіжних джерелах (D. Almog, A. Asperin, R. Athayde, H. Chassidim, E. Chell, S. Cranfield, F. Fernandez, A. Fixsen, та ін) як надпрофесійні. На спільну думку дослідників, гнучкі навички дозволяють студентам сформуванати власну активну кар'єрну стратегію з урахуванням особистісного потенціалу.

Основні напрями розгляду проблеми гнучких (або м'яких) навичок (англ. soft skills), такі як:

- м'які навички та комунікація;
- м'які навички та інженерна освіта;
- м'які навички у віртуальному середовищі;
- м'які навички в машинному навчанні;
- серйозні ігри у навчанні м'яких навичок;
- м'які навички для проблемного навчання;
- soft skills для управління проєктами;
- м'які навички та технічні навички;
- проєктне навчання для оцінки soft skills;
- м'які лідерські навички тощо.

свідчать не тільки про її актуальність, а ще й про важливість soft skills у розробці програмного забезпечення на рівні вищої освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури (Ш. Амонашвілі, Ю. Азаров, А. Вербицький, Г. Грінченко, В. Гриньова, В. Євдокимов, І. Зязюн, О. Киричук, О. Караман, О. Кондратюк, В. Лозова, О. Мороз, В. Сластьонін, Л. Спірін, О. Щербаков та ін.) підтверджує це твердження тим, що педагогічна діяльність, як особливий вид соціальної, передбачає передавання від покоління до покоління досвіду і культури людства, створення умов для їх особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Євроінтеграція України створила в державі нову освітню ситуацію та кардинальне реформування вищої освіти, що спричинило виникнення суспільного попиту на педагогів вищої школи, які не тільки опановують стандартні прийоми педагогічної професії, але й виявляються здатним до вирішення різного роду проблем в умовах невизначеності та ризику на основі особистісно орієнтованої освітньої парадигми навчання. Отже, характеристики педагогічної діяльності істотно змінюються: із чітко регламентованої вона стає невизначеною, варіативною, багатоаспектною, інноваційною.

У зв'язку з цим проблема формування гнучких навичок у професійній підготовці майбутніх педагогів закладів вищої освіти, здатних взаємодіяти з усіма учасниками педагогічного процесу, максимально відповідаючи викликам

сучасних суспільних реалій, стає дедалі актуальнішою.

У результаті вивчення термінологічного поля дослідження гнучких навичок професійної комунікації у сучасних наукових джерелах визначено протиріччя:

- між необхідністю формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти та недостатньою розробленістю у психолого-педагогічній науці цілісного уявлення про формування зазначених навичок (soft skills);

- між потребою до розгляду гнучких навичок комунікації як системи, що знаходиться в динамічній рівновазі з навколишньою дійсністю і її елементами та відсутністю системного знання щодо структури та змісту означених навичок.

Виявлені протиріччя окреслюють проблемне поле, пов'язане з визначенням підходів до формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутніх педагогів закладів вищої освіти, серед яких пріоритетний напрямок поставлено системним підходом, що дозволяє розглядати явища у взаємозв'язку один з одним.

Отже, актуальність проблеми, а також відсутність фундаментальних досліджень визначили вибір теми кваліфікаційної роботи «Формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити програму формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено **його завдання**:

1. Проаналізувати основні наукові підходи до вивчення гнучких навичок у зарубіжній та вітчизняній науці.

2. Провести аналіз структурної організації гнучких навичок комунікації у майбутніх педагогів закладу вищої освіти.

3. Визначити критерії ефективності сформованості компонентів гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладу вищої освіти в умовах магістратури.

4. Розробити та науково обґрунтувати програму формування гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладу вищої освіти.

5. Експериментально перевірити теоретично обґрунтовану програму та етапи її реалізації.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх педагогів закладів вищої освіти.

Предмет дослідження – особливості формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукової літератури, аналіз нормативно-правових документів; емпіричні: анкетування, тестування, спостереження, співбесіда.

Теоретичне значення: теоретично обґрунтовано процес формування гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладів вищої освіти; визначено та теоретично обґрунтовано їх критерії, показники та рівні сформованості в умовах магістратури.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблено програму формування гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладів вищої освіти в умовах магістратури.

Матеріали роботи можуть бути використані в процесі фахової підготовки студентів факультетів психології та спеціальної освіти, педагогіки та психології освітньої діяльності; магістрів, які навчаються за освітніми програмами «Психологія», «Педагогіка вищої школи», «Менеджмент організацій і адміністрування».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ У МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Наукові розвідки визначення поняття «гнучкі навички»

Розділ «Теоретичні основи формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти» є важливим етапом дослідження, оскільки він спрямований на вивчення теоретичних аспектів формування гнучких навичок комунікації у майбутніх педагогів закладу вищої освіти, науково-педагогічних працівників (Academic Staff), які за основним місцем роботи повинні бути готовими провадити навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність [36, с. 39].

Змінюючийся освітній контекст, розмаїття культурних, етнічних та соціальних груп студентів, швидка технологічна революція ставлять педагога перед необхідністю володіння ефективними тактиками та стратегіями професійної комунікації, що дозволяють адаптуватися до різних ситуацій і вимог, серед яких сформованість навичок гнучкості і адаптивності у комунікації фахівців будь якої спеціальності є на сьогодні найбільш затребуваною [50; 53].

Треба сказати, що проблема формування гнучких навичок комунікації здобувачів вищої освіти у сучасній вітчизняній науці (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Дроздова, К. Климова, О. Ковтун, Л. Мамчур, А. Нікітіна, М. Пентилюк, І. Хом'як та ін.) не є новою, але під впливом неориторичних теорій (Р. Барт, А. Греймас, Ж. Дюбуа, Ф. Еделін, Ж.-М. Клінкеберг, Ж. Коен, Ф. Менге, Ф. Пір, Х. Перельман, Цв. Тодоров, А. Трінон тощо), її розгляд на перетині питань формування риторичної особистості (А. Воробйова, Н. Голуб, І. Дроздова, В. Загороднова, А. Капська, К. Климова О. Кучерук, Л. Мацько,

В. Нищета, Е. Палихата, М. Пентилюк, Г. Сагач) та організації лінгвориторичної діяльності в умовах магістратури (Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Ладиженська, Л. Мамчур, А. Курінна, С. Омельчук, М. Пентилюк, Г. Сагач, Л. Скуратівський, І. Хом'як, Г. Шелехова) потребує подальших наукових розвідок.

Саме тому, вивчення змісту професійної підготовки майбутнього педагога закладу вищої освіти в контексті досліджуваної проблеми (І. Бех, В. Вербець, О. Горожанкіна І. Зязюн, О. Омельченко, В. Москалець, Г. Несен, Е. Помиткін, Г. Сагач, Л. Сохань, Т. Титаренко Г. Шевченко та ін.) та пошук шляхів її оновлення (А. Алексюк, Є. Барбіна, М. Гриньова, Н. Кічук, Л. Нечепоренко, В. Олійник, В. Пекельна, Г. Сухобська, Т. Сущенко, Р. Цокур та ін.), акмеологічні засади розвитку професіоналізму майбутнього педагога вищої школи (С. Вершловський, А. Деркач, С. Змейов, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та ін.) та положення про закономірності розвитку його творчої активності (Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Л. Занков, А. Леонт'єв, В. Подрезов, Д. Ельконін, С. Черніков та ін.) дозволяє зробити висновок щодо важливості формування гнучких навичок комунікації, які забезпечують ефективність нової професійної діяльності [1-5; 13-15; 31; 35; 38; 47; 54; 69].

У свою чергу, активний розвиток професійної мобільності майбутніх освітян спонукає до підвищення рівня сформованості їх гнучких навичок (soft skills), які будуть потрібні людям у майбутньому. За даними експертів Global Education Futures, такі навички, як: управління увагою та концентрацією, творче мислення, логіка, просторове мислення та уява, навички роботи з інформацією, самоорганізація та тайм-менеджмент, емоційний інтелект, міжкультурна комунікація, вміння вчитися, розучуватися та переучуватися, критичне мислення тощо, для сучасного фахівця є можливістю передачі досвіду іншим співробітникам, колегам, що уможливорює його подальше кар'єрне просування, забезпечується передусім такою якістю, як абнотивність педагога, що розуміється як спроможність адекватно сприймати, осмислювати та розуміти інших,

надавати необхідну підтримку в процесі актуалізації та реалізації їх творчого потенціалу [20].

Якщо відштовхуватися від визначення поняття навички в сучасних довідниках та словниках різного походження як схильність чи потреба діяти, вести себе певним чином; звичка; уміння, набуте вправами, досвідом; навичка; уміння вирішувати той чи інший вид завдання, доведене до автоматизму тощо [8, с. 707; 10, с. 221; 37, с. 245; 45, с. 345], комунікаційні навички є необхідним інструментом для успішної професійної діяльності педагога в сфері вищої освіти.

Вони визначають якість взаємодії зі студентами, колегами та іншими учасниками освітнього процесу з урахуванням найважливіших компетенцій сучасного фахівця:

- уміння діяти в межах погоджених цілей і завдань;
- уміння погоджувати свої дії з діями партнера (враховувати думку іншого);
- уміння жити разом: кооперуватися, йти на компроміс;
- уміння самостійно розвиватися, якщо здібності не відповідають сучасним вимогам [49; 50, с. 249],

і підкреслюють їх важливість у визначенні «soft skills» як навичок або вмінь, пов'язаних із міжособистісними взаєминами та комунікацією, що допомагають людині ефективно працювати у команді, вирішувати проблеми, спілкуватися з іншими людьми, адаптуватися до змін, планувати свій час, керувати стресом та прогресувати у кар'єрі.

На думку Т. Смагіної, гнучкі навички (англ. Soft skills) – це комплекс неспеціалізованих, важливих для кар'єри навичок, що відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язаними з конкретною предметною сферою [52; 53], поєднанням соціальних навичок, комунікативних навичок, характеру та рис особистості, ставлень, атрибутів кар'єри, соціального та емоційного інтелекту, загального інтелекту, що дозволяють людям орієнтуватися у

своєму середовищі, працювати з іншими, бути успішним у провідній діяльності, досягати поставлених цілей, доповнюючи тверді навички [56; 58].

А. Тулумаκος у роботі «Розширено, але обмежено: міні-огляд літератури з м'яких навичок» [71], простежуючи генезис і використання терміну ще з 1972 року, підкреслює, що поява та використання категорії «м'яких навичок» означає важливий розподіл між тими навичками, які були когнітивними та технічними за своєю природою (які зараз часто називають жорсткими/технічними навичками), і тими, які такими не були, але уніфікованого погляду на термін в літературі не знайшли.

Дослідниця підтверджує свою думку такими прикладами термінологічних розвідок щодо визначення гнучких навичок:

- якості (деякі з яких можна побачити в літературі з емоційного інтелекту), включаючи адаптивність, гнучкість, відповідальність, ввічливість, чесність, професіоналізм та ефективність, а також такі цінності, як надійність і трудова етика;

- бажання, схильності, ставлення, як-от хороше ставлення, бажання вчитися, навчання іншим навичкам, працелюбність, робота під тиском або невизначеність;

- вирішення проблем, прийняття рішень, аналітичне мислення/навички мислення, креативність/інновації, маніпулювання знаннями, критичне судження;

- лідерські та управлінські навички, а також самосвідомість, керування собою/навички подолання;

- міжособистісні знання/навички, соціальні навички та командні навички, ефективні та продуктивні міжособистісні взаємодії;

- комунікативні навички, включаючи елементи переговорів, вирішення конфліктів, навичок переконання та різноманітності;

- емоційна праця;

- естетика, професійний зовнішній вигляд;

- інші охоплені сфери включають когнітивні здібності або процеси, здатність планувати та досягати цілей [71, с. 3-4].

Запропонований авторкою статті міні-огляд розкрив два важливі аспекти дослідження та концептуалізації м'яких навичок. Перший полягає в тому, що розповсюджені категорії та списки навичок м'якого спілкування, схоже, є результатом емпіричної роботи, зосередженої на розподілі трудової діяльності для задоволення вимог до навичок, передбачених цією роботою (зазвичай, зустрічається в документах, присвячених навчання випускників, програмам навчання в організаціях і вимогам роботодавців до навичок) [71, с. 4].

Другий аспект полягає в тому, що відповідно до того, як література описує навички м'якого спілкування, вони охоплюють такий широкий і різноманітний діапазон категорій (наприклад, якостей, рис, цінностей, схильностей тощо), що неможливо думати про них, як про щось ціле [71, с. 4].

Можна стверджувати, що такий підхід до розробки категорій м'яких навичок абстрагує поведінку від контексту її реалізації та називає її навичками. Цей підхід, за визначенням, має розгалуження для розуміння характеристик м'яких навичок, що, у свою чергу, впливає на мислення, яке лежить в основі їх розвитку.

Наприклад, враховуючи, що навички відповідно до цієї точки зору розглядаються як дії щодо виконання завдань, це фокусує особистість, за розширенням, тлумачить їх як особистісні властивості загального характеру, які можна спочатку придбати та легко перенести в інший контекст [71, с. 4].

Сучасні зарубіжні та вітчизняні дослідники, представники різних спеціальностей та сфер діяльності, визначають емоційний інтелект як складовою гнучких навичок, так і рушійною силою в процесі їх формування та розвитку. Серед них найбільш виділяються:

- Д. Гоулман – науковий журналіст, автор колонки в The New York Times та 10 книг із психології, лідерства, освіти; один із перших, хто заговорив про емоційний інтелект, застосував термін Emotional Quotient – з англ.

«емоційний коефіцієнт»); вважає, що люди, які не здатні встановити хоча б відносний контроль над своїм емоційним життям, змушені вести внутрішні баталії, що підривають їх здатність зосереджено працювати і ясно мислити [11, с. 251; 12; 25];

- Р. Бояцис – професор університету на кафедрах організаційної поведінки, психології та когнітивних наук в Case Western Reserve University, автор понад 250 статей про коучинг, лідерство, емоційний інтелект, неврологію та управлінську освіту та Е. Маккі – співзасновниця Інституту лідерства Teleos, викладачка у Вищій школі освіти Пенсільванського університету переконують у тім, що емпатія створює резонанс; лідери, які діють без неї, створюють дисонанс [12, с. 125; 25];

- Л. Барретт – докторка філософії та членкиня Королівського товариства Канади та Американської академії мистецтв і наук, стипендіатка Гуггенхайма з нейронауки, володарка Pioneer Award від Національного інституту здоров'я за новаторське дослідження емоцій у мозку та Heritage Wall of Fame від Фонду розвитку особистості та соціальної психології; одна з небагатьох людей на планеті, хто знає про емоції практично все: оперує не лише гіпотезами, а й фактами, багато з яких є нещодавніми відкриттями в нейронауці [25; 61, с. 321];

- А. Дамасіо – професор психології, нейробіології та філософії Університету Південної Каліфорнії, очільник Інституту мозку та креативності, автор шести книг, що розповідають про зв'язок свідомого та підсвідомого, зазначає: «... почуття допомагають керувати життям. Якщо точніше, вони відіграють роль таких собі датчиків. Вони повідомляють розуму про стан процесів життєдіяльності всередині організму. І навіть більше – почуття спонукають цей розум діяти» [13, с. 143; 25];

- Л. Фослінн – ілюстраторка, експертка з ефективного сприйняття емоцій на роботі, керівник відділу контенту та комунікацій Nunu – консалтингової компанії, що працює над розвитком лідерських якостей та навичок роботи у команді, та М. Даффі – експертка з організаційного розвитку, лідерства та коучингу, що працювала у світовій інноваційній компанії IDEO, а наразі пише

для Harvard Business Review, Entrepreneur, Fast Company та Quartz вважають, що розвиток емоційного інтелекту базується на роботі з негативними емоціями: страхом, гнівом, роздратуванням [25; 55];

- М. Росс – експертка з брендингу та комунікацій, засновниця консалтингової компанії Red Slice, веде подкаст The Empathy Edge. Співпрацює з MSNBC, NPR, Forbes.com, The New York Times, Newsweek та Huffington Post, дає поради: «З'єднайте точки, які інші не бачать, і використовуйте гумор і харизму, щоб підбадьорити та об'єднати людей» [25; 44, с. 123];

- С. Девід – докторка філософії, психологиня факультету Гарвардської медичної школи, співзасновниця та директорка Інституту коучингу, директорка Evidence Based Psychology, підкреслює, що завдяки емоційній гнучкості можна навчитися уникати стресів та негативних думок [16; 25];

- Д. Дестено – професор психології в Північно-східному університеті, член Асоціації психологічної науки та Американської психологічної асоціації, головний редактор журналу Emotion. Він вважає, що джерелом гордості, вдячності та співчуття є соціальна взаємодія: такі емоції підштовхують до співпраці з оточуючими та, що найважливіше – із самим собою [17, с. 103; 25];

- В. Козлова – експертка з емоційного інтелекту, викладачка Львівської бізнес-школи УКУ (LvBS); менторка, яка працює з власниками компаній, CEO та командами стартапів; тренерка навиків Soft Skills для команд, експертів бізнесу та ІТ, яка розробила унікальну технологію EQ-Boost – технологію практичного застосування EQ у бізнесі [25; 28].

Як ми можемо помітити, попит на визначення поняття гнучких навичок сучасними дослідниками свідчить про важливість Soft skills як у процесі професійної підготовки сучасного фахівця-професіонала, так і у пошуку нових методів та стратегій для їх розвитку педагогами вищої школи.

Нещодавні група вчених із Колумбії (L. Espina-Romero, S. Aguirre Franco, H. Dworaczek Conde, J. Guerrero-Alcedo, D. Parra, J. Ramírez) дослідили проблему формування гнучких навичок та задокументували

зацікавленість організацій у навчанні свого персоналу навичкам м'якого спілкування [63, с. 1].

Мета цього дослідження полягала в аналізі 753 публікацій у базі даних Scopus, пов'язаних із навичками м'якого спілкування у навчанні персоналу за період 1999-2021 років. Роботи були проаналізовані в межах бібліометричного та бібліографічного підходу за допомогою програм RStudio та VOSviewer. Результати показали, що ключовими словами, які найчастіше зустрічаються в публікаціях, були «навчання персоналу» (n = 110) і «навички спілкування» (n = 79). Найбільше документів було у 2021 році (n = 121). Країною з найбільшою кількістю публікацій була Велика Британія (n = 199). Медицина є предметною галуззю з найбільшою кількістю документів (n = 278), а стаття є типом документів з найбільшою кількістю досліджень (n = 566).

Для нашого дослідження є цікавими, наведені у статті «Soft skills in personnel training: Report of publications in scopus, topics explored and future research agenda» [63, с. 2], визначення одинадцяти напрямків для подальшого вивчення проблеми розуміння м'яких навичок у сучасній науці, а саме:

- програмні навички в розробці програмного забезпечення на рівні вищої освіти;
- програмні навички та комунікація;
- програмні навички та інженерна освіта;
- програмні навички у віртуальних середовищах;
- програмні навички в машинному навчанні;
- серйозні ігри в навчанні м'яких навичок;
- м'які навички для проблемного навчання;
- м'які навички для управління проектами;
- м'які навички та технічні навички;
- проєктне навчання для оцінки м'яких навичок;
- м'які лідерські навички.

Авторами було виділено п'ять потенційних напрямків для майбутніх

досліджень: навички м'якого спілкування у спільній роботі (CSCL), навички м'якого спілкування у спільній роботі за допомогою комп'ютера (CSCW), вираз обличчя як дзеркало навичок м'якого спілкування, м'які навички для працевлаштування та план професійного розвитку (PDP) для оцінки м'яких навичок.

Отже, наукові розвідки визначення поняття «гнучкі навички» у вітчизняних та зарубіжних публікаціях щодо проблеми їх формування у професійній комунікації майбутнього педагога закладу вищої освіти дозволили виокремити такі наукові підходи, як:

- компетентнісний – за цим підходом гнучкі навички розглядаються у контексті ключових компетенцій, які потрібні для успішного виконання різних завдань та ролей в сучасному суспільстві; вони включають у себе здатність до самоорганізації, самоменеджменту, критичного мислення та ін. [4; 9; 15; 22; 32; 41; 65; 66; 73];

- організаційний – у рамках цього підходу гнучкі навички розглядаються як необхідні для ефективної роботи в сучасному організаційному середовищі; вони включають у себе здатність до швидкого вирішення проблем, креативності, лідерських якостей тощо [15; 38; 39; 40; 60; 62];

- психологічний – спираючись на психологічні концепції, дослідники визначають емоційний інтелект як складову гнучких навичок, здатність адаптуватись до змінних умов, швидко переключатись між завданнями та виходити за межі стандартних алгоритмів [11-13; 21; 23; 24];

- соціальний – згідно з цим підходом, гнучкі навички визначаються як здатність до взаємодії з іншими людьми, є наскрізними, тобто не пов'язаними з конкретною предметною сферою [16; 17; 18; 34; 35; 59].

Упорядкування зазначених підходів дозволяє дослідити структурні компоненти гнучких навичок для розроблення термінологічного апарату нашого дослідження.

1.2. Структурні компоненти гнучких навичок професійної комунікації

У недавньому минулому під час прийому спеціаліста на роботу першочергова увага приділялася його кваліфікації, а також таким якостям особистості, як старанність, працьовитість, дисциплінованість. Однак поступово в межах розвитку ринкової економіки змінилися умови праці та завдання, що стоять перед трудовими колективами, які дедалі частіше почали називати «командами».

На думку сучасних дослідників (Н. Длугунович, І. Зайцева, Л. Іванова, К. Коваль, М. Козяр, Н. Коляда, О. Кравченко, Г. Мозгова, А. Мозгова, С. Наход, О. Повстин, О. Скорнякова, Н. Сосновенко, І. Ткачук, А. Тушак, Н. Федоренко тощо), вузькопрофесійний досвід, який отримує сучасний здобувач вищої освіти, недостатній для успішного виконання професійних (трудових) обов'язків, актуальних для конкретної кваліфікації.

Дипломований фахівець повинен розуміти сутність та соціальну значимість своєї майбутньої професії, бути здатним поставити мету та сформулювати завдання, пов'язані з реалізацією професійних функцій, бути готовим до кооперації з колегами та роботи в колективі, бути готовим до провадження професійної діяльності в сфері освіти та міжкультурної комунікації, роботи над міждисциплінарними проектами, бути здатним на основі отриманого фундаменту продовжити освіту [1-5; 46; 48; 54].

Практика показує, що протягом останніх десятиліть у кожному оголошенні з пропозицією вакансії крім професійних навичок затребувані соціальні, вольові, інтелектуальні та лідерські компетенції, необхідні для успішної кар'єри фахівця, які називаються терміном «soft skills», що перекладається як «м'які», або «гнучкі» навички [64-66].

Сучасним компаніям потрібні співробітники та керівники, які не тільки мають високу професійну кваліфікацію, але й мають розвинені соціальні компетенції, які розглядаються як надбудова над професійною кваліфікацією,

що має назву «hard skills». Відомо, що якщо «hard skills» ми можемо оцінити та виміряти на практиці й теоретично, то «soft skills» не піддаються виміру.

Термін «soft skills» визначається як сукупність соціальних та комунікативних навичок, що дозволяють ефективно спілкуватися та працювати в команді [67; 68]. Так, із наведених Гарвардським університетом, Стенфордським науково-дослідним інститутом та Фондом Карнегі досліджень слід зазначити, що успіх у професійній сфері на 75% залежить саме від рівня сформованості «гнучких навичок» і лише на 25% від професійних, чи «твердих» навичок [67; 68]. Інше дослідження, проведене Федеральним інститутом професійної освіти в Бонні, також виявило, що професійний успіх залежить у 40% випадків від «soft skills» [67; 68].

Аналіз науково-педагогічних досліджень останніх років довів: на сучасному етапі розвитку суспільства необхідно починати готувати майбутніх педагогів, вихователів зі шкільних років, а краще з раннього дитинства, оскільки вміння взаємодіяти з людьми, характер, товариськість та інші якості особистості починають формуватися в дитячі роки. У зв'язку з цим проблема підготовки фахівців педагогічного напрямку, здатних взаємодіяти з усіма учасниками педагогічного процесу, максимально відповідаючи викликам сучасних суспільних реалій, стає все більш актуальною.

Так, у контексті освітніх трансформацій цікавим є курс «Практикум з розвитку м'яких навичок» на всеукраїнській платформі для дистанційного та змішаного навчання «Професійна освіта онлайн» (мета: забезпечення рівного, вільного і безоплатного доступу користувачів до якісних та актуальних навчальних матеріалів у сфері професійної освіти), що створена на основі «Всеукраїнської школи онлайн» спеціально для учнів закладів професійної освіти, педагогічних працівників та незалежних здобувачів професійних кваліфікацій на замовлення Міністерства освіти і науки України за підтримки Міжнародної організації праці (International Labour Organization) [43].

Отже, володіння «гнучкими» навичками фахівця нової формації – ознака часу, а його підготовка в сучасних закладах вищої освіти – мета реформування

освіти в цілому. Система вищої освіти сьогодні передбачає професійну підготовку не слухняного виконавця, а креативного фахівця, здатного вирішувати складні завдання та вести колектив до успіху, бо у час інформаційних технологій змінилися умови та характер праці. Все більш затребуваною стала командна та проєктна робота, коли зусилля багатьох членів команди націлені на вирішення спільного завдання, на пошук нових шляхів та можливостей, на створення оригінального продукту.

Ж. Богдан у статті «Теоретичне обґрунтування моделі гнучких навичок особистості сучасного фахівця» на основі теоретичного огляду основних класифікацій гнучких навичок обґрунтовує авторську модель гнучких навичок сучасного фахівця [6, с. 20]. Авторкою представлено авторську модель гнучких навичок, що містить чотири блоки: комунікативні – навички вербального та невербального спілкування, соціальний інтелект, соціально-перцептивні навички, навички командотворення та роботи у команді, навички публічного виступу, самопрезентації та ораторська майстерність, навички листування та сторітеллінгу, вміння переконувати, вміння вести переговори, вміння вирішувати конфлікти та взаємодіяти; мисленнєві та метакогнітивні – допитливість, відкритість новому досвіду, рефреймінг та гнучкість мислення, спостережливість, абнотивність, володіння метакогнітивними стратегіями, уміння вчитися, системне мислення, його швидкість, креативність; регулятивні – вольові якості, оптимізм, почуття гумору, управління увагою, самоефективність, імпліцитні теорії нарощуваних здібностей, мотивація досягнення та готовність до ризику, емоційний інтелект, саморегуляція станів, поведінки та діяльності, самоорганізація та тайм-менеджмент, рефлексивність; кар'єрні – навички цілепокладання, координації та управління проєктами, навички делегування та фасилітації, етика ділового спілкування, володіння етикетом, дипломатичність і толерантність, кар'єрні орієнтації на менеджмент, саморозвиток та досягнення, підприємницькі навички, лідерські якості (рис. 1.1.).

Рисунок 1.1. Структурна модель гнучких навичок сучасного фахівця
(за Ж. Богдан) [6, с. 23]

Розроблена дослідницею структурна модель дозволила дійти висновку, що уявлення про структуру гнучких навичок, їх перелік та характеристики є розрізненими у сучасних дослідженнях психолого-педагогічного та управлінського напрямів. У представленому дослідженні показано нову авторську модель гнучких навичок сучасного фахівця, що репрезентує інтер- та інтрапсихічну реальність особистості та містить гнучкі навички, описані як у

традиційних дослідженнях, так і ті, що пропонуються для розгляду вперше.

Отже, науковиця в теоретичній моделі гнучких навичок умістила два інтрапсихічні блоки (мисленнєві та метакогнітивні навички та регулятивні навички) та два інтерпсихічні блоки (комунікативні та кар'єрні навички) [6, с. 20], що є важливим і для нашого дослідження процесу формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.

Інший ракурс бачення структурних компонентів гнучких навичок сучасного фахівця ми знаходимо в роботах Т. Ковальнової [27]. Дослідниця виходить із поняття «компетентність» (рис. 1.2.) як провідного у визначенні структурних компонентів Soft skills.

Рисунок 1.2. Компетентність як мова комунікації та кооперації у полісуб'єктній освіті

Зарубіжні дослідники дають такі визначення Soft skills, як:

- особисті якості, атрибути або рівень прихильності людини, що відрізняють його від інших людей, які можуть мати схожі навички та досвід

(H. Perreaut, 2004);

- набір здатностей або талантів, які людина може «довести до робочого місця»: навички роботи в команді, комунікативні навички, якості лідера, навички вирішення проблем (R. James & M. James, 2004);

- набір поведінкових компетенцій, пов'язаних з емоційним інтелектом: Самосвідомість, Самоуправління, Соціальні навички, Суспільна свідомість (модель Hay Group, D.Golman);

- типи знань і навичок: грамотність у цифровому віці, творче мислення, ефективна комунікація та висока продуктивність (NCREL, Metri Group, 2003);

- нетехнічні навички, поведінка, відношення та риси характеру, які є невід'ємною частиною здорової комунікації та сприяють рішенню проблем, перемовам, розв'язанню конфліктів та побудові команд (Robles, Duncan & Dunifon, 2012);

Проводячи аналіз перелічених визначень, Т. Ковальова до груп компетентностей Hard skills (набір базових навичок (компетенцій), що визначаються вимогами професійної діяльності) та Soft skills (набір базових навичок (компетенцій), що визначаються сучасною соціальною ситуацією) додає ще одну групу компетентностей – Self skills (наставництво у самоосвіті).

На думку Т. Ковальнової, розробника тьюторського супроводу індивідуалізації в освіті – процесу побудови індивідуальної освітньої програми, концепція self skills передбачає такий тип наставників, який допомагає людині зрозуміти свої цілі та збудувати свою індивідуальну освітню програму, зрозуміти свої пріоритети. Науковиця вважає, що коучи, тьютори, особисті психологи – це наставники саме такого типу [27].

Розробляючи концепцію self skills у розвитку та професійному зростанні людини (рис. 1.3.), учені намагалися повернути сучасній людині турботу про себе. Як розуміти все про себе, що ти не в усьому успішний, бачити свої пріоритети, в чому хочеш рухатися, а в чому ні, чого ти не хочеш знати.

Уся лінія «думання про себе» – це культурна форма, яку Мішель Фуко повернув світу в концепті «Турботи про себе» [30; 56].

Рисунок 1.3. Професійна компетентнісна модель

Отже, аналіз структурних компонентів гнучких навичок у професійній комунікації дозволив говорити про суперечливість та розрізненість точок зору на їх визначення в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. Вважаємо за потрібне взяти за робочу орієнтовану типологію навичок у сучасній освіті, а саме: *Hard skills* – навички відносно технологічної сфери; *Soft skills* – навички соціалізації, за результатами теоретичного аналізу серед різноманітних точок зору як робоче визначення нами було обрано наступне їх уточнення – це комплекс умінь і навичок, які виробляються і структуруються у спеціально організованому процесі навчання, виступаючи предикторами успішної взаємодії в реальному та віртуально-цифровому просторах, закріплюються або автоматизуються, залучаючись до професійної діяльності відповідно до її вимог; *Self skills* – навички самоосвіти та перебування у безперервній освіті (самовизначення – усвідомлення свого інтересу, проблемного питання; вибір певного проектного та дослідницького напрямку; самостійність – уміння замислити та реалізувати власну дію; самоорганізація – вміння працювати з різноманітними ресурсами, будувати та реалізовувати свою індивідуальну освітню програму), що є органічним доповненням у тривіумі індивідуального компетентнісного профілю сучасного фахівця, фахівця нової формації та підґрунтям для розроблення експериментальної програми формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти.

1.3. Теоретичне обґрунтування програми формування гнучких навичок комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти

Інтенсивні комунікативні зв'язки в сучасному світі, розвиток ринкових відносин та зміцнення позицій нашої країни на міжнародній арені сприяють появі все більшої затребуваності в теоретичних знаннях та практичних навичках спілкування, правил поведінки, мистецтва ведення переговорів, що найчастіше є гарантом досягнення успіху в політиці, юриспруденції, економіці, культурі, сімейних та неформальних відносинах.

Контакти з представниками зарубіжного бізнесу, участь українських фахівців у міжнародних наукових конференціях, симпозіумах, семінарах, розвиток культурних зв'язків із закордонними країнами, – все це актуалізує на сьогодні проблему становлення та розвитку у студентів вищої школи ключових компетентностей, які забезпечують їхнє повноцінне функціонування в суспільстві та самореалізацію у майбутній професійній діяльності.

Антропоцентризм сучасної науки та нові соціолінгвістичні умови розвитку професійної комунікації майбутнього педагога закладу вищої освіти передбачають переосмислення цілей, завдань, змісту, принципів і методів його професійної підготовки відповідно до вимог соціального замовлення – формувати гнучкі навички життєвокомпетентної особистості здобувача освіти на всіх її рівнях, яка здатна до адекватної поведінки в сфері вербальної комунікації і спроможна на риторичний вчинок [4; 5; 30].

Гнучкі навички комунікації не пов'язані ні з однією сферою діяльності та професією і є загальним базисом якісної роботи майбутнього фахівця, студента та людини будь-якої професії та сфери діяльності [7], виходячи з переліку ключових компетентностей для навчання впродовж життя, рекомендований у травні 2018 року Радою Європейського Союзу. Він включає такі компетентності, як:

1. Грамотність (Literacy competence).
2. Мовна компетентність (Languages competence).

3. Математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering).

4. Цифрова компетентність (Digital competence).

5. Особиста, соціальна та навчальна компетентність (Personal, social and learning competence).

6. Громадянська компетентність (Civic competence).

7. Підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence).

8. Компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural awareness and expression competence) [73].

Формування гнучких навичок комунікації у студентів ЗВО продукує водночас розвиток їх риторичної свідомості. Спеціально організоване навчання та рефлексивність, взаємодіючі один з одним, зумовлюють синергетичні ефекти, що перевищують суму їхнього змісту. В результаті цієї взаємодії виникають нові якісні характеристики, що передбачають когерентність та генералізацію гнучких навичок комунікації у структурі риторичної особистості майбутнього педагога [9].

Ритор-педагог – це викладач, учитель й одночасно вихователь, який впливає на вихованців словом, засобами свого предмета й через предмет. Він виховує своєю особистістю, своєю мовленнєвою поведінкою за допомогою вербальної й невербальної мови спілкування, своїм виглядом, образом. Навчання культурі комунікативно-мовленнєвого спілкування майбутніх освітян необхідно здійснювати при комплексному використанні можливостей навчального процесу ЗВО з поетапним введенням у програми підготовки майбутніх педагогів закладів вищої освіти комунікативних дисциплін («Психолінгвістика», «Культура і техніка мовлення сучасного педагога», «Риторика та публічні виступи», «Риторика і культура спілкування», «Етика спілкування», «Риторичні практики в організації відкритого ергономічного простору сучасного педагога», «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації», «Бізнес-комунікація та

корпоративна ідентичність сучасного педагога», «Риторична компетентність сучасного педагога» тощо), або їх елементів [31].

Спецкурси, семінари, тренінги, коучингові сесії, засідання студентських наукових проблемних творчих груп, результати наукових досліджень здобувачів вищої освіти акумулюють найважливіші здобутки комплексу гуманітарних наук (теорії комунікації, лінгвістики, психології, педагогіки, філософії, логіки, еристики, літературознавства, естетики, етики тощо), які в діалектичній єдності дозволяють у новому вимірі розглядати питання розвитку професійної компетентності освітян; знаходити перспективні напрямки їх риторичної діяльності в процесі формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти під час навчання в магістратурі [31].

У процесі розробки експериментальної програми ми прагнули до проектування такої діяльності, що максимально сприяє розвитку гнучких навичок, включає студентів до активного навчання, допомагає вибирати рішення в різних комунікативних ситуаціях (нестандартних, проблемних), критично обробляти інформацію, досліджувати проблему, висувати гіпотезу, альтернативні рішення, висловлювати свої судження, приймати доцільні й адекватні позиції в діяльності і груповій взаємодії тощо.

Зазначимо, що результативність освітнього процесу залежить від характеру міжособистісних стосунків у групі, її згуртованості, єдності, якості організації навчально-виховної роботи, ступеня сформованості суспільної думки. Єдність і чіткість у співпраці, узгодженість у навчальній роботі, товарицькість, доброзичливість, увага, готовність вислухати свого співрозмовника та допомогти йому виступають важливими показниками психологічного клімату в колективі. Для досягнення ефективних результатів у групі доцільно застосовувати різноманітні методи й форми групової роботи: розминки, дискусії, дебати, круглі столи, тренінги, презентації, конкурси, форуми тощо (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Програма формування гнучких навичок професійної комунікації у
майбутнього педагога закладу вищої освіти

Структурні компоненти	Психолого-педагогічний зміст діяльності	Програмні компетентності та результати	Психолого-педагогічні форми професійної комунікації в межах курсу за вибором «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації»	Педагогічні етапи
Психодинамічний	Особливості та якості виконавчо-рухових процесів та проявів. Особливості та якості пізнавальних процесів. Особливості саморегуляції	Загальні компетентності (ЗК3, ЗК4, ЗК5, ЗК6, ЗК7, ЗК8)	Логіко-смилова модель: тренінги, інтерактивні лекції, практичні заняття	Етап занурення 1-2 курси магістратури
Емоційно-вольовий	Особливості змісту і динаміки емоційно-вольових процесів та емоційних особливостей індивідуальності	Загальні компетентності (ЗК3, ЗК4, ЗК5, ЗК6, ЗК7, ЗК8) Спеціальні компетентності (СК6, СК7, СК8)	Логіко-смилова модель: тренінги, інтерактивні лекції, семінари, практикуми	Мотиваційний 1-2 курси магістратури
Інтерактивно-комунікативний	Якості, необхідні для професійної комунікації та психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу	Спеціальні компетентності (СК6, СК7, СК8) Результати навчання (РН3, РН4)	Логіко-смилова модель: тренінги, інтерактивні лекції, семінари, практикуми, коучингові сесії	Змістовно-репродуктивний 1-2 курси магістратури
Мотиваційно-цільовий	Особливості спрямованості особистості професіонала і система мотивів. Особливості творчої діяльності та креативності	Спеціальні компетентності (СК6, СК7, СК8, СК11, СК12, СК13) Результати навчання (РН3, РН4)	Логіко-смилова модель: тренінги, інтерактивні лекції, семінари, практикуми, коучингові сесії, виробнича практика	Змістовно-репродуктивний 1-2 курси магістратури
Рефлексивний	Особливості відносин професіонала до оточення, до людей, до комунікативної діяльності, до себе. Особливості творчої діяльності та креативності	Загальні компетентності (ЗК3, ЗК4, ЗК5, ЗК6, ЗК7, ЗК8) Спеціальні компетентності (СК6, СК7, СК8, СК11, СК12, СК13) Результати навчання (РН3, РН4)	Логіко-смилова модель: тренінги, інтерактивні лекції, семінари, практикуми, коучингові сесії, виробнича практика	Творчо-продуктивний 1-2 курси магістратури

Експериментальну програму формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти розроблено з урахуванням стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти [40]; освітньо-професійної програми Педагогіка вищої школи підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка [39] та освітньо-професійної програми підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія [42], які формують наступні програмні компетентності:

- ЗК1.Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ЗК2.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК3.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК4.Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК5.Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК6.Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.
- ЗК7.Здатність до міжособистісної взаємодії.
- ЗК8.Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.
- ЗК9.Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК10.Здатність проводити дослідження на відповідному рівні [39].
- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.
- ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК4. Уміти виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами.
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети [42].

Спеціальні компетентності, визначені стандартом вищої освіти:

- СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проєкти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.
- СК6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній та науковій діяльності.
- СК7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.
- СК8. Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах
- СК9. Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності [39].
- СК3. Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
- СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

- СК11. Здатність до психологічного супроводу становлення і розвитку професійної кар'єри.

- СК12. Здатність використовувати навички ефективної організаційної комунікації в професійній діяльності психолога в різних закладах, організаціях, на виробництві.

- СК13. Здатність здійснювати психологічний супровід постраждалих унаслідок кризових та екстремальних (надзвичайних) подій на основі сучасних технологій професійної психологічної допомоги [42].

Перелічені програмні компетентності корелюють із досліджуваними в запропонованій роботі гнучкими навичками студентів психолого-педагогічного спрямування.

Структурна організація гнучких навичок комунікації педагога-психолога проводилась методом професіографування з метою виявлення основних психологічних компонентів діяльності та визначення критеріального ряду ознак для кожного з компонентів структури гнучких навичок комунікації. Представлена структура гнучких навичок комунікації побудована на основі системного підходу, згідно з яким психічні явища мають цілісну природу і мають єдність взаємопов'язаних властивостей і якостей (рис. 1.4.).

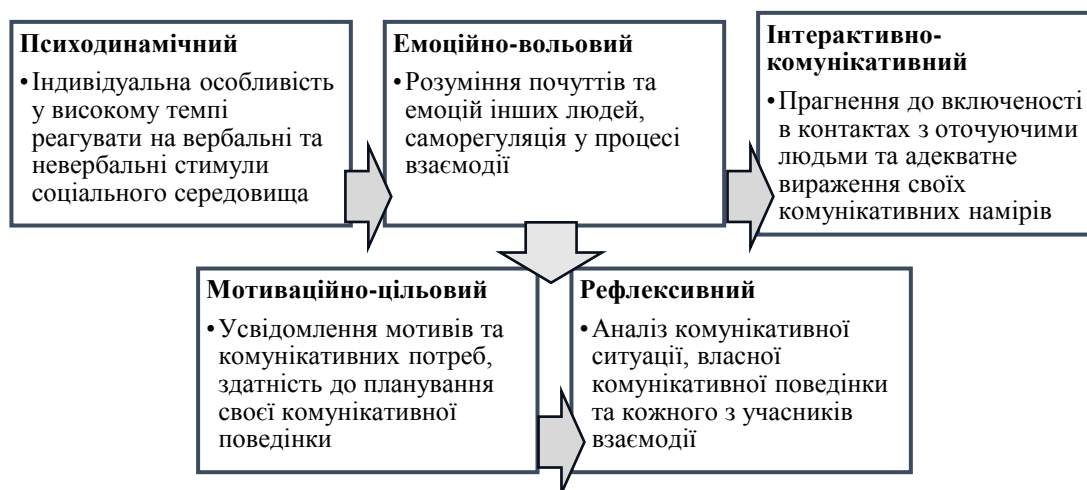

Рисунок 1.4. Структурна організація гнучких навичок комунікації

Варто звернути увагу на той факт, що експериментальна програма формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога

закладу вищої освіти спланована таким чином, щоб студенти були готові до емоційних, моральних, фізичних навантажень, пов'язаних із педагогічною працею.

Отже, особливої уваги заслуговує проблема моделювання мовленнєво-мисленнєвих педагогічних ситуацій, які стимулюють студентів до самостійного вивчення, усвідомлення послідовності й доцільності комунікативних дій (тактик та стратегій), використання педагогічної теорії для вирішення навчально-виховних завдань.

Здійснений теоретичний етап дослідження дозволив вивчити вимоги професії педагога-психолога до особистісних, психологічних і психофізіологічних якостей фахівця [45; 47; 49; 50]. У зв'язку з чим раніше сформульоване уточнення визначення гнучких навичок дозволило його уточнити з огляду на специфіку діяльності педагога-психолога. Гнучкі навички комунікації педагога-психолога – це комплекс умінь і навичок, які виробляються та структуруються у спеціально організованому процесі навчання, виступаючи предикторами успішної взаємодії у реальному та віртуально-цифровому просторах, закріплюються або автоматизуються, залучаючись до професійної діяльності що полягає у реалізації системи психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу (рис. 1.5.).

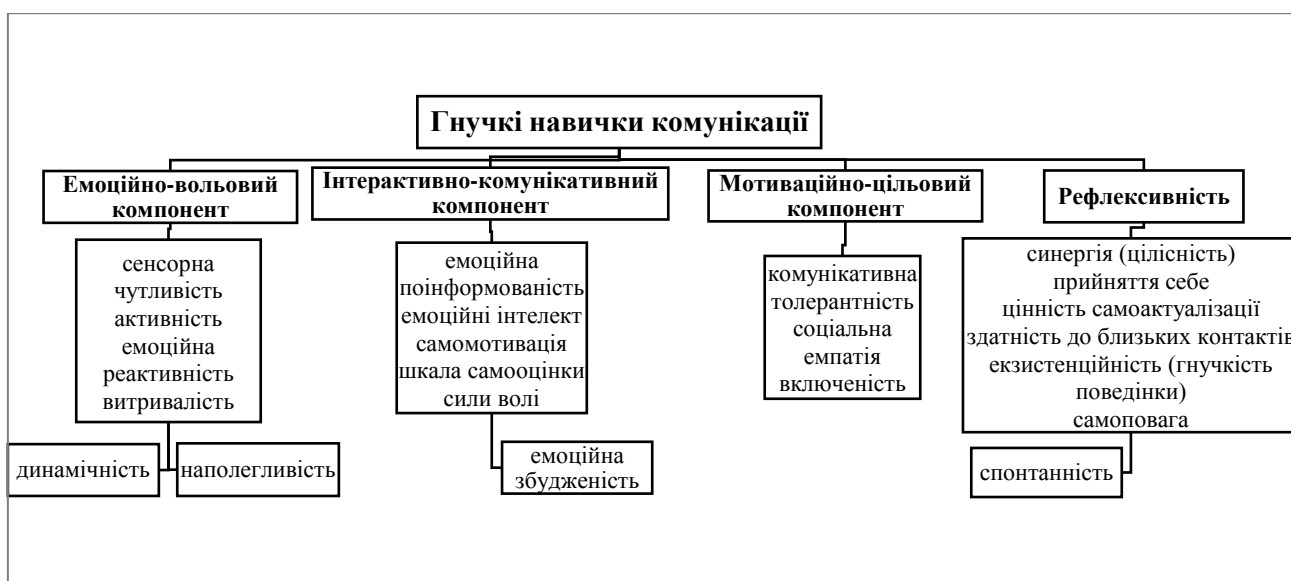

Рисунок 1.5. Структура множинної детермінації гнучких навичок комунікації

Експериментальна програма передбачає моделювання мовленнєво-мисленнєвих педагогічних ситуацій і включення в них студентів, що сприятиме формуванню гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи для розвитку позитивного ставлення до професії викладача, набуванню досвіду з розв'язання педагогічних проблем, перевірці своїх професійних можливостей і здібностей, їх удосконаленню. До таких ситуацій належать ситуації-проблеми, ситуації-задачі, ситуації-вправи, які входять до логіко-змістовної моделі комунікації.

Значний інтерес представляють питання щодо цільової спрямованості особистості майбутнього педагога, прояву потреби у творчій діяльності, здатності до створення нового, до нетрадиційного підходу щодо організації навчального процесу, вміння творчо вирішувати будь-які педагогічні проблеми та задачі.

Безумовно, формування креативності залежить від таких професійних умінь та установок педагога, як: визнання цінності творчого мислення, вміння всебічно розкрити особливість творчого процесу, заохочення самоповаги, нейтралізація почуття страху перед оцінкою тощо. Отже, у творчих педагогів краще розуміння себе, висока самоповага, адекватна самооцінка, сильний зв'язок між такими підструктурами самосвідомості, як знання про себе, ставлення до себе, задоволеність своєю професійною діяльністю. Креативні методи навчання орієнтовані на створення студентами власних освітніх продуктів [54; 56].

Головним результатом є отримання нового продукту, які у традиційному розумінні є інтуїтивними (тобто спираються на нелогічні дії й мають інтуїтивний характер). Одним із видів креативних методів є метод евристики, тобто прийоми, які дозволяють вирішувати завдання шляхом «наведення» на можливі правильні їх рішення та скорочення варіантів таких рішень. Це, наприклад, метод придумування, метод «Якби...», метод синектики, метод «метафоричних асоціативних карток», метод гіперболізації та ін.

Сукупність взаємоузгоджених компонентів розробленої програми

дозволяє здобути об'єктивну інформацію про важливість процесу формування гнучких навичок комунікації у професійно-педагогічній підготовці майбутніх педагогів вищої освіти психолого-педагогічного спрямування.

Запропонована програма формування гнучких навичок комунікації майбутнього педагога закладу вищої освіти може бути успішною відповідно таким етапам її реалізації: мотиваційний, змістовно-репродуктивний, творчо-продуктивний. Згідно з метою дослідження були конкретизовані цілі, завдання, зміст кожного етапу реалізації програми.

Мотиваційний етап передбачає динамічний розвиток мотиву досягнення успіху в процесі формування гнучких навичок комунікації, які сприятимуть формуванню позитивного ставлення до психолого-педагогічної діяльності майбутнього педагога вищої школи, стимулюватимуть активізацію студентів до засвоєння системи комунікативних знань і розвитку системи комунікативних умінь і навичок, необхідних для розвитку риторичної особистості фахівця нової формації.

Змістовно-репродуктивний етап спрямований на засвоєння студентами систематизованих основних комунікативних знань, умінь і навичок; підготовку майбутнього педагога вищої школи до розуміння важливості застосування гнучких навичок комунікації в його професійній діяльності.

Творчо-продуктивний етап забезпечує готовність майбутнього педагога вищої школи до творчого використання гнучких навичок у професійній комунікації вищої школи з урахуванням рефлексії, самоаналізу, самооцінки та корекції професійних якостей студентів.

Отже, теоретичне уточнення сутності гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи, розроблення програми їх формування та визначення етапів її успішної реалізації створили передумови для упровадження цієї програми в освітній процес закладів вищої освіти.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Діагностика вихідного рівня сформованості гнучких навичок професійної комунікації

Із метою перевірки гіпотези дослідження було проаналізовано освітньо-професійну програму «Педагогіка вищої школи» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка Дніпровського національного університету ім. О. Гончара [39] й освітньо-професійну програму «Психологія» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія Національного університету «Запорізька політехніка» [42] та проведено педагогічний експеримент у межах реалізації ОПП «Психологія» другого (магістерського) рівня спеціальності 053 Психології галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Національного університету «Запорізька політехніка».

Реалізація програми формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога ЗВО здійснювалася на I-II курсах у процесі вивчення дисциплін обов'язкових компонентів: «Наукове спілкування іноземною мовою», «Методологія та організація наукових досліджень в психології», «Психологія розвитку професійної кар'єри», «Сучасні теорії та технології психологічної допомоги», «Психологія організаційної комунікації», «Теоретико-методологічні проблеми сучасної психології», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Кризова психологія» та вибіркового.

Здобувачам вищої освіти було запропоновано провести вибір навчальних дисциплін на основі двох переліків вибіркового компонентів – університетський

вибірковий каталог (УВК) й факультетського вибіркового каталогу (ФВК) – навчальні дисципліни галузево-професійного спрямування зі спеціальностей факультету, що дозволяють отримати професійні навички з певної галузі знань та навчальні дисципліни професійного спрямування, що дозволяють отримати поглиблену підготовку за освітньою програмою й закріплюють набуті фахові компетентності. На основі засвоєння дисциплін із факультетського каталогу формуються загально-професійні або фахові компетентності.

Із урахуванням універсальності характеристик гнучких навичок (soft skills), про що йшлося у першому підрозділі роботи, їх можливостей розвивати особистісний та професійний потенціал здобувачів освіти, адаптуватися до вимог професійної діяльності, сприяти полідисциплінарності та вибору траєкторії розвитку кар'єри, слід зауважити, що в цьому випадку предметний підхід до навчання втрачає свою актуальність, оскільки досліджувані навички безпосередньо не пов'язані з жодною дисципліною ОПП, і водночас їх формування здійснюється у процесі багатьох дисциплін.

На наш погляд, саме дисципліни за вибором дозволяють більшою мірою розвивати значну частину універсальних компетенцій та гнучких навичок.

У запропонованій роботі експериментальне дослідження проводилось у межах спецкурсу за вибором «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» [32]. Мета дисципліни – формування професійної комунікативної мобільності студентів засобами неориторики; створення умов для засвоєння студентами комунікативних тактик та стратегій сучасного ергономічного спілкування на основі гуманізації та гуманітаризації навчального середовища; ознайомлення з інноваційними технологіями продуктивного екологічного спілкування, його основними параметрами: умовами, структурою, динамікою, чинниками, що впливають на характер інтеракції, ефектами і результатами; набуття риторичних умінь і навичок, необхідних майбутнім фахівцям у їх професійній діяльності з урахуванням профілізації.

Слід зазначити, що окрім свого основного завдання – розвиток

ефективної педагогічної комунікації – вивчення даної дисципліни забезпечує значне коло можливостей для особистісного розвитку та формування зазначених вище гнучких навичок.

Результати вивчення дисципліни за вибором «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» у вигляді «знати – вміти – володіти» відображені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати вивчення спецкурсу за вибором «Екологія слова»

У процесі вивчення спецкурсу за вибором студент повинен:		
знати	уміти	володіти
<ul style="list-style-type: none"> - основні категорії, розділи і закони риторики; - основні прийоми удосконалення майстерності мовлення як засобу удосконалення умінь вирішення виробничих завдань; - специфіку педагогічного спілкування: особливості комунікативно-мовленнєвих ситуацій, характерних для професійної екологічної комунікації; - закономірності логіки мовлення; - основні види ораторських промов; - професійно значущі для педагога мовленнєві жанри; - теорію техніки мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> - екстраполювати основні закони риторики на риторику педагога; - вибирати тему промови, аналізувати її, збирати і систематизувати матеріал із даної проблеми; - на основі спостережень і аналізу бази даних створювати «портрет аудиторії»; - аналізувати і вибирати професійно значущий мовленнєвий жанр, що відповідає конкретній ситуації та створювати максимально ефективну композицію промови; - вести розгорнутий монолог, ефективну бесіду з фахової проблематики; - вирішувати комунікативні та мовленнєві завдання в конкретній ситуації спілкування; - логічно, правильно, точно, етично й емоційно виражати думки в словах, відповідно до змісту, умов комунікації та адресата, прагнучи при цьому передати у промові свій індивідуальний стиль; - володіти полемічним мистецтвом (диспут, полеміка, дискусія); - системно аналізувати весь комунікативний процес (рефлексія) 	<p>професійними компетентностям и:</p> <ul style="list-style-type: none"> - комунікативна компетентність; - здатність до саморозвитку, креативних професійних рішень, самовизначення, самоосвіти; - здатність до збереження своєї конкурентоспроможності

На констатувальному етапі здійснювався аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, документації, що допомогло ознайомитися зі станом педагогічної підготовки студентів у закладах вищої освіти, уточнити й систематизувати їх структуру. Це дозволило виділити пріоритетність формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога ЗВО у фаховій підготовці; сформувати предмет, об'єкт, завдання та гіпотезу дослідження; виявити й окреслити конкретні шляхи формування гнучких навичок професійної комунікації.

Разом із тим проводився аналіз і зіставлення можливостей різних навчальних дисциплін у формуванні зазначених навичок, вивчення ставлення студентів до досліджуваної проблеми. Одночасно було визначено й підготовлено структуру та зміст проведення експериментальної роботи.

Оскільки значна частина *soft skills* формується у педагогічній взаємодії з іншими людьми, включеними у процес вирішення кола професійних завдань, це вимагає перегляду методів і форм навчання, використовуваних щодо даної дисципліни. Традиційні, репродуктивні методи та форми навчання, що мають місце в освітньому процесі ЗВО, не дають можливостей для успішного розвитку гнучких навичок [52].

Ми вважаємо, що найбільш відповідним засобом для розвитку *soft skills*, а також універсальних компетенцій студентів є технології інтерактивного навчання, головною метою якого є їх поведінкові зміни, формування у них мобільності, здатності до змін, адаптивного потенціалу, навичок постійного розвитку [7]. Інтерактивне навчання засноване на власному досвіді учасників занять, їх прямій взаємодії зі сферою професійного досвіду, що засвоюється, у ході якого готові знання не даються, а здобувачі освіти спонукаються до самостійного пошуку інформації різними креативними засобами.

Роль самого студента, який бере участь у отриманні знань, значно зростає за рахунок використання його загальних ресурсів у пошуку цього знання, його розвитку та трансформації у практичні вміння та навички.

Таким чином, використання методів інтенсивного (інтерактивного)

навчання дозволяє формувати пізнавальні та професійні мотиви та інтереси, розвивати системне мислення, вивчати колективну розумову та практичну роботу, формуючи соціальні вміння та навички спілкування на основі взаємодії.

До методів інтенсивного (інтерактивного) навчання належать ситуаційні вправи, проблемні дискусії із запропонованими/незапропонованими позиціями учасників; метод case-study; тренінгові та тимблдінгові вправи; аналіз та відпрацювання ситуацій взаємодії; завдання проєктивного типу; рольові ігри, програвання ситуацій-спроб та ін. [46; 48].

Основними принципами інтерактивного навчання виступають діалогічна та полілогічна взаємодія; робота в малих групах на основі кооперації та співробітництва; активно-рольова та тренінгова організація навчання; максимальна включеність у процес взаємодії та активність самих учнів [59].

Отже, навчання, що спирається на ці принципи, значною мірою дозволяє розвивати та формувати необхідні гнучкі навички (soft skills) та універсальні компетенції у процесі вивчення навчальних дисциплін.

Слід зазначити, що використання у процесі навчання інтерактивних методів принципово змінюється позиція викладача. Нова роль викладача пов'язана з виконанням фасилітаторської функції та полягає у супроводі групових процесів, навчанні співпраці, спрямована на створення довірчої атмосфери на занятті [29].

Для вимірювання рівня готовності майбутніх педагогів вищої школи до використання гнучких навичок у професійній комунікації було обрано оцінювання результатів вивчення дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації», що здійснювалася у вигляді виділених критеріїв – зовнішніх і внутрішніх. Зовнішні критерії – затребуваність (показники: залученість та інтерес студентів до процесу вивчення дисципліни; задоволеність студентів процесом вивчення дисципліни); досягнення студентів у навчальному процесі (показник: підсумкова атестація з дисципліни). Внутрішні критерії – емоційно-вольовий; мотиваційно-цільовий; інтерактивно-комунікативний.

Співвідношення внутрішніх критеріїв та їх показників із гнучкими навичками (soft skills) представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Співвідношення внутрішніх критеріїв оцінки результатів вивчення дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» та їх показників із гнучкими навичками, що формуються

Внутрішні критерії		Гнучкі навички
Критерії	Показники	
Емоційно-вольовий	сенсорна чутливість активність емоційна реактивність витривалість	самоменеджмент емоційний інтелект лідерські якості робота в команді
Мотиваційно - цільовий	емоційна поінформованість емоційні інтелект самотивація шкала самооцінки сили волі	критичне мислення робота з інформацією креативність
Інтерактивно-комунікативний	комунікативна толерантність соціальна емпатія включеність	критичне мислення ефективна комунікація самоменеджмент емоційний інтелект риторичні вміння та навички лідерські якості робота в команді

У ході формувального етапу експерименту здійснювалась експериментальна перевірка етапів реалізації програми формування гнучких навичок комунікації майбутнього педагога закладу вищої освіти (мотиваційний, змістовно-репродуктивний, творчо-продуктивний).

Мотиваційний етап передбачає динамічний розвиток мотиву досягнення успіху в процесі формування гнучких навичок комунікації, які сприятимуть

формуванню позитивного ставлення до психолого-педагогічної діяльності майбутнього педагога вищої школи, стимулюватимуть активізацію студентів до засвоєння системи комунікативних знань і розвитку системи комунікативних умінь і навичок, необхідних для розвитку риторичної особистості фахівця нової формації.

Стимулювання мотиваційної сфери студентів – перша та одна із найважливіших умов формування гнучких навичок. Мотивування ж розглядається в роботі як створення умов для процесу, який передбачає розуміння студентом мети своєї роботи, знання щодо її результатів, а також постійне отримування винагороди з боку викладача (позитивний відгук по кожному виконаному завданню; роз'яснення того, що зроблено правильно чи неправильно, та з яких позицій здійснювалася оцінка його діяльності).

Розвиток позитивної мотивації має бути організовано спираючись на структуру мотиваційної особистості. Важливим вважаємо виділити два аспекти: спонукальний і предметно-пізнавальний. Спонукальний аспект включає потреби, мотиви, цілі та інтереси самого студента, в той час як предметно-пізнавальний – взаємодія із соціумом, колективом та індивідуальна сфера [8, с. 136]. В умовах формування мотиваційної сфери студента необхідно враховувати основні мотиваційні функції:

- спонукаючу або стимулюючу, яка пов'язана з прискоренням пізнавальної діяльності;
- цілеспрямовану, яка передбачає осмислення результатів діяльності;
- регулюючу, пов'язану зі зміною потреб та мотивів діяльності;
- контрольну, яка передбачає перевірку досягнення мети діяльності [72].

Таким чином, ми вважаємо, що мотивація майбутніх педагогів має бути усвідомленою як самими студентами та бути керованою на початковому етапі викладачем.

Змістовно-репродуктивний етап спрямований на засвоєння студентами систематизованих основних комунікативних знань, умінь і навичок; підготовку майбутнього педагога вищої школи до розуміння важливості застосування

гнучких навичок комунікації в його професійній діяльності.

Творчо-продуктивний етап забезпечує готовність майбутнього педагога вищої школи до творчого використання гнучких навичок у професійній комунікації вищої школи з урахуванням рефлексії, самоаналізу, самооцінки та корекції професійних якостей студентів.

На контрольному етапі було виявлено динаміку розвитку гнучких навичок згідно з внутрішніми критеріями оцінки із застосуванням традиційних методів навчання та із застосуванням інтенсивних технологій навчання у процесі вивчення дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації».

Узагальнення результатів експерименту (перевірку гіпотези дослідження) було здійснено методами математичної статистики.

При плануванні й організації експериментальної роботи ми дотримувались того, що ефективність процесу формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи залежить, перш за все, від побудови змісту й структури педагогічного процесу відповідно до основних компонентів зазначеної готовності. У процесі дослідження структурного аналізу процесу формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи було з'ясовано відповідні критерії та показники. Завдяки їх чіткому визначенню було встановлено залежність між процесом навчання й етапами формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи.

На початку експерименту за допомогою бесід, спостереження за комунікацією під час занять та анкетування студентів «Суб'єктивне сприйняття здобувачів вищої освіти важливості гнучких навичок комунікації» (за Н. Денисенко, Н. Борбич, С. Марчук, І. Чемерис) [18, с. 44-47] було проведено аналіз щодо розвитку мотиву досягнення успіху в процесі формування гнучких навичок комунікації.

Результати аналізу анкетування показали, що на перше запитання анкети – «Чи створені у Вашому ЗВО всі необхідні умови для формування гнучких

навичок soft skills у процесі реалізації ОПП?» – малось на увазі коротку оцінку за чотирма категоріями «Так», «Скоріше так, ніж ні», «Скоріше ні, ніж так» та «Ні».

Зазначимо, що 70,39% респондентів вважають, що у ЗВО створені всі необхідні умови для формування soft skills у процесі реалізації ОПП. 15,9% респондентів зауважили, що скоріше ці умови існують, ніж відсутні. Протилежної думки дотримувалися 8,23 % опитуваних: вони вважають, що в університеті такі умови скоріше відсутні, ніж наявні. На думку 1,97% респондентів, повна відсутність відповідних умов. На друге питання анкети – «Чи є важливим для Вас формування soft skills для подальшої професійної діяльності?», – більша кількість студентів зазначили, що формування soft skills є для них важливим (73,0% опитаних). Окрім цього, 10,43% респондентів до кінця не визначилися з цим запитанням анкети, але все ж таки позначили важливість формування soft skills для подальшої професійної діяльності.

Відповіді на наступне запитання анкети – «Чи потрібно урізноманітнювати вибіркові освітні компоненти для формування soft skills, щоб витримувати конкуренцію на ринку освітніх послуг?» – розподілилися таким чином: «Так» – 89,16%, «Скоріше так, ніж ні» – 6,24%, «Ні» – 4,01%. Останнє запитання – «Які гнучкі навички мають першочергове значення для випускників закладів вищої освіти?» – дало можливість визначитися із кластером показників досліджуваних навичок (табл. 2.3).

Треба сказати, що серед першочергових soft skills студенти називають такі: позитивне мислення – 77,4%, здатність до постійного самовираження – 76,5%, асертивність – 52,8%. Майже половина опитаних надають важливого значення креативності, лідерським навичкам, стійкості до стресів, мобільності та мистецтву переконання. На жаль, дуже мало студентів орієнтується на розвиток критичного мислення (30,5%); здатність до професійного зростання (28,5%); дивергентність – здібність мати декілька підходів до рішення однієї проблеми (12,7%). Основна причина цього – нейтральне ставлення до майбутньої професії.

Таблиця 2.3

Які гнучкі навички мають першочергове значення для випускників
закладів вищої освіти?

№	Судження студентів	Вибір студентів, %
1	Позитивне мислення	77,4
2	Здатність до постійного самовираження	76,5
3	Асертивність	52,8
4	Креативність	50,5
5	Лідерські навички	50,2
6	Мотивувати та надихати інших	48,9
7	Мобільність	46,2
8	Стійкість до стресів	46,1
9	Мистецтво переконання	44,3
10	Активне слухання	34,3
11	Критичне мислення	30,5
12	Здатність до професійного зростання	28,5
13	Емпатія	25,5
14	Емоційний інтелект	15,7
15	Дивергентність (здібність мати декілька підходів до рішення однієї проблеми)	12,7

Отже, переважна більшість респондентів вважала, що потрібно урізноманітнювати вибіркві освітні компоненти для формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи, що підтверджувало як їх важливість у процесі формування soft skills, так і необхідність у контексті вибірквих дисциплін упроваджувати запропоновану експериментальну програму.

2.2. Реалізація програми формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти

Завданням формувального етапу педагогічного експерименту була перевірка ефективності програми формування гнучких навичок професійної комунікації у майбутнього педагога закладу вищої освіти та етапів її реалізації.

Формувальний етап експерименту проходив у три етапи:

- мотиваційний етап, що передбачав динамічний розвиток мотиву досягнення успіху в процесі формування гнучких навичок комунікації;
- змістовно-репродуктивний етап, який було спрямовано на підготовку майбутнього педагога вищої школи до розуміння важливості застосування гнучких навичок комунікації у його професійній діяльності;
- творчо-продуктивний етап, який забезпечував готовність майбутнього педагога вищої школи до творчого використання гнучких навичок у професійній комунікації вищої школи з урахуванням рефлексії, самоаналізу, самооцінки та корекції професійних якостей студентів.

Розроблена експериментальна програма включала взаємопов'язані складові:

- педагогічні цілі, на які орієнтується педагог у своїй педагогічній діяльності;
- зміст навчання (добір і структурування науково-методичного матеріалу), який спрямований на розкриття особистості майбутнього педагога вищої школи, формування його готовності до використання гнучких навичок комунікації у педагогічній діяльності;
- вибір форм, методів і засобів організації процесу інтерактивного навчання;
- розробку навчально-методичного комплексу для викладачів і студентів (табл. 2.4).

Так, першим етапом педагогічного експерименту, мотиваційним, є проєктування його цілей. Від того, наскільки конкретними вони будуть, залежить ефективність навчальної діяльності студентів. А правильне визначення та усвідомлення цілей вимагає від студентів активної діяльності та провідної гнучкої навички як критичності мислення. Отже, успішність навчання припускає, що його цілі повинні відповідати таким вимогам: по-перше бути орієнтованими на максимум можливостей студентів; по-друге бути конкретними та принципово досяжними; по-третє повинні усвідомлюватися студентами.

Таблиця 2.4

Зміст інтерактивного навчання за експериментальною програмою
формування гнучких навичок комунікації у майбутніх педагогів вищої
школи

№ ЗМ	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання**
1	2	3	4
Контрольні заходи до змістового модулю 1			
1	Теоретичне завдання: Тестування	Питання для підготовки: основні поняття та принципи бізнес-комунікації; розуміння ролі корпоративної ідентичності в освітньому процесі; основні джерела інформації та комунікаційні стратегії; бізнес-комунікація та брендинг в освітній сфері; засоби масової комунікації та їх роль в освіті; розробка стратегій використання ЗМК у педагогічній діяльності; основні жанри бізнес-комунікації	За кожну правильну відповідь студент отримує 1 бал
	Практичне завдання: Аналіз тексту: наукова публікація з проблем змістового модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга (додаток В2)	Вимоги до виконання та оформлення: Зробити аналіз тексту наукової публікації з проблем змістового модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle	3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, проявив творчий підхід до їх виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю: представив на схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергодизайну СЛС
	Аналіз тексту з проблем змістового модулю: технологія комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту (додаток А3, В4)	Зробити аналіз тексту з проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle	2 бали отримує студент, який виконав практичні

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
	Підготовка тексту публічного виступу з проблем змістового модулю за технологією чек-листа (додаток А2, В1)	Підготувати текст публічного виступу з проблем змістового модулю за технологією чек-листа з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle	<p>завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; самостійно розробив структурно-логічну схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми; частково виявив логічні зв'язки між елементами схеми</p> <p>1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю без урахування специфіки складання СЛС.</p> <p>0 балів отримує студент, який не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації завдання, але не пізніше наступного поточного контрольного заходу</p>
Контрольні заходи до змістового модулю 2			
2	Теоретичне завдання: тестування	Питання для підготовки: аксіологічні засади професійного дискурсу, його предметні компоненти, етичні зрізи; професійний кодекс; деонтологічні основи педагогічної діяльності; професійні деформації та стереотипи; комунікативні порушення; професійний мовний код; етика науки; академічна доброчесність; поняття корпоративної етики;	За кожно правильну відповідь студент отримує 1 бал

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
		<p>поняття корпоративної етики; етика та культура вербальної бізнес-комунікації; чинники та критерії культури мовлення; форми ділового спілкування; мовленнєвий етикет спілкування та гендерлект; етикетні особливості бізнес-комунікації; культура невербальної комунікації; функції та класифікація невербальних засобів комунікації; такесика; проксеміка та діловий етикет; метамова</p>	
	<p>Практичне завдання: Аналіз тексту: наукова публікація з проблем змістового модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга (додаток В2)</p>	<p>Вимоги до виконання та оформлення: Зробити аналіз тексту наукової публікації з проблем змістового модулю за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle</p>	<p>3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, проявив творчий підхід до їх виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю: представив на схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергодизайну СЛС</p>
	<p>Аналіз тексту з проблем змістового модулю: технологія комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту (додаток А3, В4)</p>	<p>Зробити аналіз тексту з проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle</p>	<p>2 бали отримує студент, який виконав практичні завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; самостійно розробив структурно-логічну схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми;</p>
	<p>Підготовка тексту есе з проблем змістового модулю (додаток В3)</p>	<p>Підготувати текст публічного виступу з проблем змістового модулю за технологією чек-листа з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle</p>	<p>частково виявив логічні</p>

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
			<p>зв'язки між елементами схеми</p> <p>1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю без урахування специфіки складання СЛС.</p> <p>0 балів отримує студент, який не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації завдання, але не пізніше наступного поточного контрольного заходу</p>
Контрольні заходи до змістового модулю 3			
3	<p>Теоретичне завдання: тестування</p>	<p>Питання для підготовки: поняття та сутність корпоративної культури; структура та рівні корпоративної культури; функції та джерела корпоративної культури; прояви корпоративної культури в різних сферах бізнесу; корпоративний дух; принципи та помилки формування корпоративного духу; організаційні обряди, ритуали, корпоративна свідомість, «корпоративна релігія»; роль лідера у формуванні команди; лідерство і трансляція цінностей в організації; лідерство в команді та етапи її розвитку; стратегія формування керівником управлінської команди; моделі формування команд;</p>	<p>За кожен правильну відповідь студент отримує 1 бал</p>

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
		індивідуальний стиль формування управлінської команди; основні складові, що безпосередньо впливають на ефективність командоутворювання; властивості ораторської промови; підготовка до публічного виступу; мотивація професійного мовлення; класифікація цільових настанов промови; оцінка аудиторії; вербальна й візуальна адаптація	
	Практичне завдання: Публічний виступ з теми «Моя команда» (додаток А1, В3)	Вимоги до виконання та оформлення: Підготовка тексту публічного виступу на 2 хвилини за багатовимірною дидактичною технологією Штейнберга з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle	3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, проявив творчий підхід до їх виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю: представив на схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергономічного СЛС
	Підготовка презентації колоди карток «Бізнес-рецепти професійної комунікації» та текстів есе до них; аналіз чи самоаналіз виступу за схемою оцінки ораторського виступу (додаток А1, В3)	Розроблення колоди карток «Бізнес-рецепти професійної комунікації» Зробити риторичний аналіз тексту найкращих публічних виступів із проблем змістового модулю за схемою оцінки ораторського виступу з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle	2 бали отримує студент, який виконав практичні завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; самостійно розробив структурно-логічну схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми; частково виявив логічні зв'язки між елементами схеми
	Укладання анотацій до власних публічних виступів та риторичних практик опонентів (за вибором) (додаток А1)	Зробити лінгвориторичний аналіз тексту найкращих риторичних практик із проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle	

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
			<p>1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю без урахування специфіки складання СЛС.</p> <p>0 балів отримує студент, який не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації завдання, але не пізніше наступного поточного контрольного заходу</p>
Контрольні заходи до змістового модулю 4			
4	<p>Теоретичне завдання: тестування</p>	<p>Питання для підготовки: психолінгвістичні аспекти мовленнєвої комунікації; психологічні закономірності педагогічного спілкування; генератор настрою педагога; складання бізнес-рецептів продуктивного педагогічного спілкування; формування позитивного іміджу педагога в умовах відкритого ергономічного простору; образ (імідж) і особистість риторика-викладача; професіограма педагога вищої школи</p>	<p>за кожну правильну відповідь 1 бал</p>
	<p>Практичне завдання: Підготовка тексту аргументативного есе з проблем змістового модулю (додаток В3)</p>	<p>Вимоги до виконання та оформлення: Підготовка тексту публічного виступу на 2 хвилини за технологією чек-листа з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle</p>	<p>3 бали отримує студент, який у повному обсязі виконав всі практичні завдання, проявив творчий підхід до їх виконання; самостійно розробив структурно-логічну схему (далі: СЛС) засвоєння</p>
	<p>Риторичний аналіз найкращих публічних виступів (додаток А1)</p>	<p>Зробити риторичний аналіз тексту найкращих публічних виступів із проблем змістового</p>	<p>теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю: представив на</p>

Закінчення таблиці 2.4

1	2	3	4
	<p>Укладання анотацій до власних публічних виступів та риторичних практик опонентів (за вибором) (додаток А1)</p>	<p>модулю за схемою оцінки ораторського виступу з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle</p> <p>Зробити лінгвориторичний аналіз тексту найкращих риторичних практик із проблем змістового модулю за технологією комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту з урахуванням методичних рекомендацій на платформі Moodle (додаток А3, В4)</p>	<p>схемі всі основні питання та поняття теми; правильно виявив логічні зв'язки між елементами схеми; додержувався принципів ергодизайну СЛС</p> <p>2 бали отримує студент, який виконав практичні завдання не в повному обсязі, стереотипно, але принципово правильно; самостійно розробив структурно-логічну схему засвоєння теоретичного матеріалу з проблем змістового модулю, але представив на схемі не всі питання та поняття теми; частково виявив логічні зв'язки між елементами схеми</p> <p>1 бал отримує студент, який виконав завдання номінально, без творчого підходу; під час розробки СЛС не повною мірою використав теоретичний матеріал з проблем змістового модулю без урахування специфіки складання СЛС.</p> <p>0 балів отримує студент, який не виконав практичні завдання. У таких випадках студенту надається можливість повторного виконання та презентації завдання, але не пізніше наступного поточного контрольного заходу</p>

Основним завданням на початку навчання була розробка цілей педагогічної діяльності, спрямованих на систему певних норм і правил

ставлення до педагогічного процесу з урахуванням гнучких навичок комунікації.

У зв'язку з цим, в організації навчання студентів домінували форми інтерактивного навчання, що стимулюють діяльність студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання. Це передбачало моделювання життєвих ситуацій, проведення мозкового штурму, використання дискусійних форм навчання (тренінги, коучингові сесії, диспути, дискусії, дебати, рольові ігри тощо), спільне розв'язання комунікативних задач-проектів. Ураховуючи перехід до особистісно орієнтованого навчання, ми з'ясовували переваги кожного із зазначених й обрали найбільш оптимальний.

Отже, цінним методом самостимулювання є мозковий штурм (автор А. Осборн), який характеризується як колективний пошук нетрадиційних шляхів розв'язання мовленнєво-мисленнєвих ситуацій-спроб [19].

На змістово-організаційному етапі здійснено проектування і реалізацію найбільш ефективних шляхів формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів ЗВО. Важливу увагу надавалося опрацюванню комунікативних технік мислення та мовлення, які необхідні в процесі професійної комунікації. У зв'язку з цим була використана багатовимірна дидактична технологія В. Штейнберга, а саме логіко-смілова модель (додаток В3), для розроблення як програми експерименту, так і її структурних компонентів [70].

В основу багатовимірної дидактичної технології В. Штейнберга, за якою проводилась робота «Експрес-контроль» у межах програми формування гнучких навичок комунікації майбутнього педагога закладу вищої освіти, покладено низку принципів:

1. Принцип багатовимірності (багатоаспектність), цілісності та системності структурної організації навколишнього світу.

2. Принцип розщеплення-об'єднання елементів у систему, у тому числі: розщеплення освітнього простору на зовнішній та внутрішній плани навчальної діяльності та їх об'єднання у систему; розщеплення багатовимірного простору

знань на смислові групи та його об'єднання у систему; розщеплення інформації на понятійні та образні компоненти та їх об'єднання у системних образах-моделях.

3. Принцип біканальності діяльності, на основі якого долається одноканальність мислення, завдяки тому, що канал подання-сприйняття інформації поділяється на вербальний та візуальний канали; на інформаційний та комунікативний канали; канал проєктування – на прямий канал конструювання навчальних моделей та зворотний канал порівняльно-оцінної діяльності з використанням технологічних моделей.

4. Принцип координації та полідіалогу зовнішнього та внутрішнього планів: координація змісту та форми взаємодії зовнішнього та внутрішнього планів діяльності; координація міжпівкульного вербально-образного діалогу у внутрішньому плані та координація міжпланового діалогу.

5. Принцип тріадності уявлення (функціональної повноти) смислових груп:

- Тріада «об'єкти світу»: природа, суспільство, людина;
- Тріада «сфери освоєння світу»: наука, мистецтво, мораль;
- Тріада «базові види діяльності»: пізнання, переживання, оцінка;
- Тріада «опис»: будова, функціонування, розвиток або структура, функції, параметри.

6. Принцип універсальності, тобто всепредметність інструментів, придатність до використання у різних ланках освіти.

7. Принцип програмованості та повторюваності основних операцій, що виконуються при багатовимірному представленні та аналізі знань: формування смислових груп та «грануляція» знань, координація та ранжування, смислове зв'язування, переформулювання.

8. Принцип аутодіалогічності, що реалізується в діалогах різного виду: внутрішній міжпівкульний діалог взаємного перезображення інформації з образної у вербальну форму, зовнішній діалог між мислеобразом та його відображенням у зовнішньому плані.

9. Принцип опорності мислення, опори на моделі еталонного або узагальненого характеру стосовно проєктованого об'єкта, опори на моделі при виконанні різних видів діяльності (підготовча, навчальна, пізнавальна, пошукова) тощо.

10. Принцип сумісності властивостей образу та моделі інструментів, відповідно до якого реалізується цілісний, образно-символічний характер певного знання, що дозволяє поєднувати багатовимірне уявлення знань та орієнтацію діяльності.

11. Принцип спільності образного і понятійного відображення, відповідно до якого в процесі пізнавальної діяльності поєднуються мови обох півкуль головного мозку (вербальне та образне «дзеркала» свідомості), завдяки чому підвищується ступінь ефективності оперування інформацією та її засвоєння.

12. Принцип квазіфрактальності розгортання багатовимірних моделей представлення знань, що базується на повторенні обмеженої кількості операцій [70].

Слід зазначити, що навчальний процес було організовано у формі групового навчання, що дало змогу сприяти підвищенню мотивації навчання, формуванню здатності об'єктивно та критично оцінювати себе й інших. Із цією метою використовували наступні форми групової роботи: робота в малих групах, розробка та презентація тимбілдінгових вправ, організація рольових і ділових ігор конференції тощо.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на творчо-продуктивному етапі експерименту продемонструвало затребуваність вибіркового компонента ОПП магістерського рівня щодо формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи та необхідність запровадження до освітнього процесу спецкурсу «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації», який є інтегруючим ядром, а його регуляторним механізмом – міжпредметні та внутрішньо-предметні зв'язки з відповідними навчальними дисциплінами.

Методологічною базою спецкурсу є блок навчальних дисциплін, а саме

«Психологія розвитку професійної кар'єри», «Психологія організаційної комунікації», «Теоретико-методологічні проблеми сучасної психології», «Педагогіка та психологія вищої школи».

Теоретичні знання студентів за спецкурсом «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» реалізовувалися в процесі вивчення дисциплін профільного циклу.

Спецкурс «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації», розробленого за модульно-рейтинговою технологією, містить наступні модулі:

Змістовий модуль 1. Місце професійної комунікації у прийнятті управлінських рішень.

Тема 1. Ергономічне організування педагогічної комунікації в умовах сучасних тенденцій зміни стереотипів.

Тема 2. Теоретико-методологічні засади професійної комунікації та корпоративної ідентичності.

Тема 3. Жанрова специфіка професійної комунікації.

Змістовий модуль 2. Етичні аспекти професійної комунікації.

Тема 4. Професійна етика як міждисциплінарна галузь гуманітарного знання.

Тема 5. Етика та культура вербальної комунікації.

Тема 6. Культура невербальної комунікації.

Змістовий модуль 3. Інноваційні технології продуктивного екологічного спілкування.

Тема 7. Тімбілдінг – мистецтво формування ергономічного колективу.

Тема 8. Технологія «Форум-театр» як метод профілактичної соціально-комунікативної роботи в колективі.

Тема 9. Практики технології «Форум-театр».

Змістовий модуль 4. Бізнес-рецепти продуктивного педагогічного спілкування.

Тема 10. Основи мовленнєвої комунікації.

Тема 11. Екологія слова.

Тема 12. Образ (імідж) і особистість ритора-викладача.

Тема 13. Професіограма педагога. Харизма педагогічного працівника.

При вивченні тем спецкурсу за вибором «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» було використано різні методи інтенсивного (інтерактивного) навчання, які відображені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Методи інтенсивного (інтерактивного) навчання в межах спецкурсу
«Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в
умовах профілізації»

Методи інтерактивного навчання	Опис методу	Гнучкі навички, на розвиток яких спрямовані методи навчання
1	2	3
Гра «Візуальний словник»	Мета – чітко визначення всіх термінів, які використовує група в відповідній темі з курсу для вироблення спільної мови. Група ділиться на підгрупи по 4-5 осіб. Починається з мозкового штурму, в процесі якого на стікерах фіксуються поняття та їх визначення, після чого терміни подаються у вигляді картинок, малюнків, піктограм тощо. Далі йде обговорення у групах як зображення, так і визначення термінів.	Критичне мислення; робота з інформацією; робота в команді; емоційний інтелект; креативність; ефективна комунікація.
Тренінг «Будемо знайомі!»	Мета – створити у групі атмосферу відкритості, дружелюбності та довіри, а також допомогти скоротити дистанцію у спілкуванні. Кожен учасник отримує лист-опитувальник із питаннями з різних тем. Завдання учасників – зустрітися з максимальною кількістю товаришів та зібрати про них інформацію з питань опитувальника. Далі в групі аналізується отримана інформація.	Критичне мислення; робота з інформацією; робота в команді; емоційний інтелект; креативність; ефективна комунікація; самоменеджмент; комунікативна толерантність; соціальна емпатія; включеність.

Закінчення таблиці 2.5

1	2	3
Гра «Ситуативні головоломки»	Увесь інтерес полягає в тому, що ситуативна головоломка-загадка щодо теми курсу зачитується вголос, щоб її могли почути всі учасники. Тоді один студент-гравець стає Маестро – а тому він повинен мовчки прочитати розгадку головоломки, дізнатися, як сталася подія, про яку всі знають. Ось тут починається найкраща частина – розслідування! Інші студенти-гравці беруть на себе роль детективів і повинні поставити маестро такі запитання, які дозволять їм зрозуміти, як сталася описана ситуація. Однак вони повинні ставити питання таким чином, щоб маестро міг відповісти лише «Так», «Ні» чи «Не важливо!» [43].	Критичне мислення; робота з інформацією; робота в команді; емоційний інтелект; креативність; ефективна комунікація; самоменеджмент; емоційна поінформованість; самотивація; шкала самооцінки сили волі.
Груповий тренінг «Емоційна карта»	Мета: гра дозволяє скласти профіль людини, її етнічної позиції; здійснити спробу розібратися в сприйнятті почуттів та світовідчуттях іншої людини. Група малює схематично голову людини, а ділянки навколо голови позначає як «мислення», «бачення», «слух», «почуття». Група описує цю людину, відповідаючи на питання: чого хоче ця людина, які спонукання та мотиви його, що ми можемо для нього зробити тощо.	Критичне мислення; робота з інформацією; робота в команді; емоційний інтелект; креативність; ефективна комунікація; лідерські якості; сенсорна чутливість; активність; емоційна реактивність; синергія (цілісність); прийняття себе; цінність самоактуалізації; здатність до близьких контактів; екзистенційність (гнучкість поведінки); самоповага.

Формування гнучких навичок комунікації є важливим аспектом підготовки майбутнього педагога закладу вищої освіти до професійної діяльності, що послугувало обранням форми підсумкової атестації – фінальний проєкт «План-проспект власної риторичної практики щодо проблем курсу» (за вибором здобувача) [32].

Вимоги до фінального проєкту: обсяг – від 2-х до 5-ти сторінок А4. Times New Roman, 14 pt, 1,5 інтервал. Презентація і обговорення плану-проспекту власних риторичних практик щодо проблематики курсу відбуватиметься на двох останніх заняттях. Презентації мають бути підготовлені в Power Point або Prezi форматах, до 10 слайдів.

Критерії оцінювання фінального проєкту:

Максимальна кількість балів – 20, які нараховуються за виконання таких вимог:

- актуальність й значущість проєкту – 3 бали;
- самостійність, закінченість – 3 бали;
- рівень творчості, оригінальність – 4 бали;
- логіка викладу матеріалу – 4 бали;
- презентація та захист проєкту – 6 балів.

ОРІЄНТОВАНІ КОМПОНЕНТИ плану-проспекту власної риторичної практики (за вибором здобувача):

Титульний аркуш/слайд/сторінка з урахуванням формату роботи.
Короткий опис риторичної практики (анотація):

- назва риторичної практики;
- форма риторичної практики (наукові діалог/полілог/дискусія; настановний тренінг, ділова гра, творчий конкурс; сценарій науково-практичного заходу;

- виступ на конференції, семінарі, методичній нараді тощо в контексті проблем професійної комунікації;

- на яку аудиторію розрахована;
- обладнання, дидактичний матеріал;
- мета, завдання, очікувані результати риторичної практики [32].

Фрагмент риторичної практики.

Короткі висновки/поради щодо використання риторичної практики.

Наведемо приклади фрагментів риторичних практик фінального проєкту.

Практичні поради щодо формування гнучких навичок професійної

комунікації сучасного педагога:

1. Вивчення теорії комунікації: ознайомтеся з основними принципами комунікації, вивчайте різні моделі спілкування та досліджуйте різні підходи до комунікації в освітньому середовищі.

2. Практика активного слухання: навчіться активно слухати своїх співрозмовників, проявляйте інтерес до того, що вони говорять, задавайте запитання та уточнюйте неповні або неясні відомості.

3. Використання невербальної комунікації: навчіться використовувати жести, міміку та інші невербальні засоби комунікації для підкреслення своїх ідей і ставлення до співрозмовника.

4. Розвиток навичок публічного виступу: проводьте власні презентації, тренуйтеся виступати перед аудиторією, використовуйте різні техніки риторики і спілкування з аудиторією.

5. Розвиток емоційного інтелекту: навчіться розпізнавати і керувати своїми емоціями, встановлювати емоційний зв'язок зі студентами та колегами, розвивайте способи конструктивного вирішення конфліктів.

6. Використання технологій комунікації: ознайомтеся з різними інструментами електронної комунікації, такими як електронна пошта, соціальні мережі та інші онлайн-платформи, і навчіться використовувати їх ефективно.

7. Розвиток емпатії: навчіться сприймати почуття та переживання інших людей, проявляйте розуміння та підтримку у спілкуванні зі студентами та колегами.

8. Постійне самовдосконалення: беріть участь у тренінгах, семінарах та інших навчальних заходах, що спрямовані на розвиток навичок комунікації, читайте літературу з даної тематики і практикуйте нові підходи у своєму професійному житті.

Методичні рекомендації до використання колоди МАК «Мама, Тато, Я»

Колода складається із 84-х барвистих карток. Колода набула популярності у батьків будь-якого віку, які аналізують власні батьківські стратегії та помилки у вихованні і бажають їх виправити.

Характерна особливість колоди полягає в тому, що на багатьох картах у героїв відсутній рот. Це надає можливості клієнту за секунди створити максимальну проєкцію (із правильним для нього виразом обличчя; емоцією батька, або дитини).

Будь-яка людина виявить емоційний відгук, навіть якщо просто розглядатиме ці карти, на яких кожен зможе виявити значущі ситуації взаємодії з батьками зі свого дитинства. Представлені як взаємини у сімейній тріаді, так і в діаді (мама-дитина та тато-дитина), відображено більшість проблемних тем, які можливі у відносинах дитини з кожним із батьків.

Ці карти дозволять чудово працювати не лише з дорослими, які аналізують своє дитинство, але й зі школярами та молодшими дітьми, які зможуть педагогу/психологу пояснити, що відбувається в сім'ї, – за допомогою малюнків. Це дуже швидко – і одразу фахівцю багато що стає ясно.

Також колода набула популярності у батьків (будь-якого віку), які аналізують власні батьківські стратегії та помилки у вихованні і бажають їх виправити.

Методика «Як я пам'ятаю своє дитинство».

Мета:

Формування ставлення до характеру взаємовідносин людини з батьками у дитинстві.

Інструкція:

Перегляньте колоду та виберіть ті зображення, які нагадують вам ваші взаємини з батьками у дитинстві. Знайдіть карти, які найкраще ілюструють:

А) ваші стосунки з мамою,

Б) ваші стосунки з татом,

В) ваші стосунки в тріаді (мама, тато і ви).

Запитання та завдання.

- Опишіть кожну відібрану карту. Що там відбувається? Якими є відносини між зображеними фігурами? Що відчуває кожен? Про що думає? Яке його головне бажання – на цій картинці?

- Які моменти (мотиви, емоції, думки, відчуття, наміри – будь-якої фігури) вам стали краще зрозумілі зараз – коли ви подивилися на ці картинки? Що нового вдалося зрозуміти, зрозуміти собі? Як це змінює образ батька/матері/себе у вашому сприйнятті дитинства?

Рисунок 2.1. Дидактичний матеріал до проєктивної методики МАК.

Колода «Мама, Тато, Я»

Методичні рекомендації до використання колоди МАК «Таргани в голові».

Колода створена на підставі відомої метафори про «тарганів», що нібито живуть у головах людей і створюють їм різного роду психологічні проблеми.

Кожен із 88 тарганів у колоді відповідальний за свою серію проблем і труднощів, про які вам розповість його ім'я. Незважаючи на конкретні імена тарганів, різні люди, розглядаючи карти, по-різному інтерпретують їх і співвідносять зі своїм життям і особистістю. Це дає можливість колоді стати універсальною. Вона підходить для роботи практично з будь-якою темою клієнтських запитів. Унікальність колоди МАК «Таргани в голові» в тому, що вона створена спеціально для роботи МАК-фахівців в форматі онлайн.

Запитання і завдання:

- Скільки тарганів Вам вдалося відібрати з колоди і «визнати»?

- Яких тарганів Ви залишили в колоді, але їх варто було б додати до ряду «своїх», якщо бути більш щирим з собою?
- Про які невирішені проблеми і труднощі кажуть відібрані Вами таргани? Як би Ви згрупували відібраних тарганів? Хто з ким дружить або співпрацює? Хто кого підсилює або послаблює?
- Розкажіть про їхні взаємини.
- Розташуйте тарганів, починаючи з самого проблемного і закінчуючи самим незначним за проблемністю для Вас.
- Зробіть висновки про те, з яким запитом Вам варто працювати в першу чергу. Чому Ви вибрали саме цього таргана? Чим він схожий на значущу для Вас людину?
- Що настав час сказати цій людині, але Ви не сказали досі? Скажіть це зараз таргану.
- Послухайте, що відповідь Вам тарган. Задайте йому будь-які питання.
- Слухайте відповіді. Продовжуйте діалог до тих пір, поки Вам є що сказати або запитати у таргана-людини.
- Отримайте користь від цього діалогу.
- Досягніть емоційної розрядки.
- Зробіть висновки щодо спілкування або відносин із цією людиною.
- Прийміть важливе рішення.

Рисунок 2.2. Дидактичний матеріал до проєктивної методики МАК:
Колода «Таргани в голові»

Мої улюблені таргани.

Мета: пошук запитів для психолінгвістичної роботи.

Інструкція: у відкриту перегляньте уважно всі карти колоди. Відберіть із неї тих тарганів, яких Ви вважаєте своїми «улюбленими». Виявити їх просто – дивлячись на «свого» таргана, Ви відчуєте емоційний відгук. Він може бути як позитивним, так і негативним.

Запитання та завдання.

- Скільки тарганів Вам удалося відібрати з колоди та «визнати»?
- Яких тарганів Ви залишили у колоді, але їх варто було б додати до ряду «своїх», якщо бути більш щирим із собою?
- Про які невирішені проблеми та труднощі говорять відібрані Вами таргани?
- Як би Ви згрупували відібраних тарганів? Хто з ким дружить чи співпрацює? Хто кого посилює чи послаблює? І т.д. Розкажіть про їхні стосунки.
- Розташуйте тарганів, починаючи з найпроблемнішого і закінчуючи самим незначним через проблемність для Вас.
- Зробіть висновки про те, з яким запитом Вам варто працювати насамперед.

Відповідальний та ресурсний тарган.

Отже, аналіз й узагальнення поетапного формування гнучких навичок комунікації майбутнього педагога вищої школи довели ефективність розробленої програми педагогічного експерименту.

Мета: отримання додаткової інформації про свою проблему (завдання), пошук ресурсів для її рішення.

Інструкція: визначтеся із проблемою (завданням), яку Ви хочете вирішити. У відкриту перегляньте всі карти колоди і знайдіть таргана, який відповідальний за цю проблему у Вас. Ви можете вибрати одного таргана або стільки, скільки вважаєте за потрібне у Вашому випадку.

Рисунок 2.3. Дидактичний матеріал до проєктивної методики МАК:
Колода «Таргани в голові»

Отже, вивчення курсу «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» не тільки підвищує комунікативну культуру студентів, а ще й забезпечує значне коло можливостей для особистісного розвитку та формування досліджуваних гнучких навичок.

2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи

З метою перевірки ефективності програми формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів вищої школи проводився контрольний етап експерименту, а саме:

- аналіз отриманих результатів щодо формування гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладів вищої освіти під час підсумкової атестації зі спецкурсу «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації»;

- формулювання загальних висновків із реалізації розробленої програми формування гнучких навичок професійної комунікації майбутніх педагогів закладів вищої освіти.

Розглянемо отримані дані й проаналізуємо їх. Вимірювання здійснено за тими ж критеріями (зовнішніми і внутрішніми) та показниками (зовнішній

критерій – затребуваність: залученість та інтерес студентів до процесу вивчення дисципліни; задоволеність студентів процесом вивчення дисципліни; досягнення студентів у навчальному процесі: підсумкова атестація з дисципліни; внутрішній критерій – емоційно-вольовий; мотиваційно-цільовий; інтерактивно-комунікативний), що й на констатувальному етапі, з використанням тих самих методів дослідження (анкетування, тестування, спостереження, бесіда, контрольні роботи, опитування, дебати тощо).

У тих навчальних групах, у яких використовувалися методи інтенсивного навчання щодо дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» формування стабільних знань у студентів було ефективніше, ніж у групах, де використовувалися методи традиційного навчання, що підтверджувалося підсумковою атестацією з дисципліни (рис. 2.4).

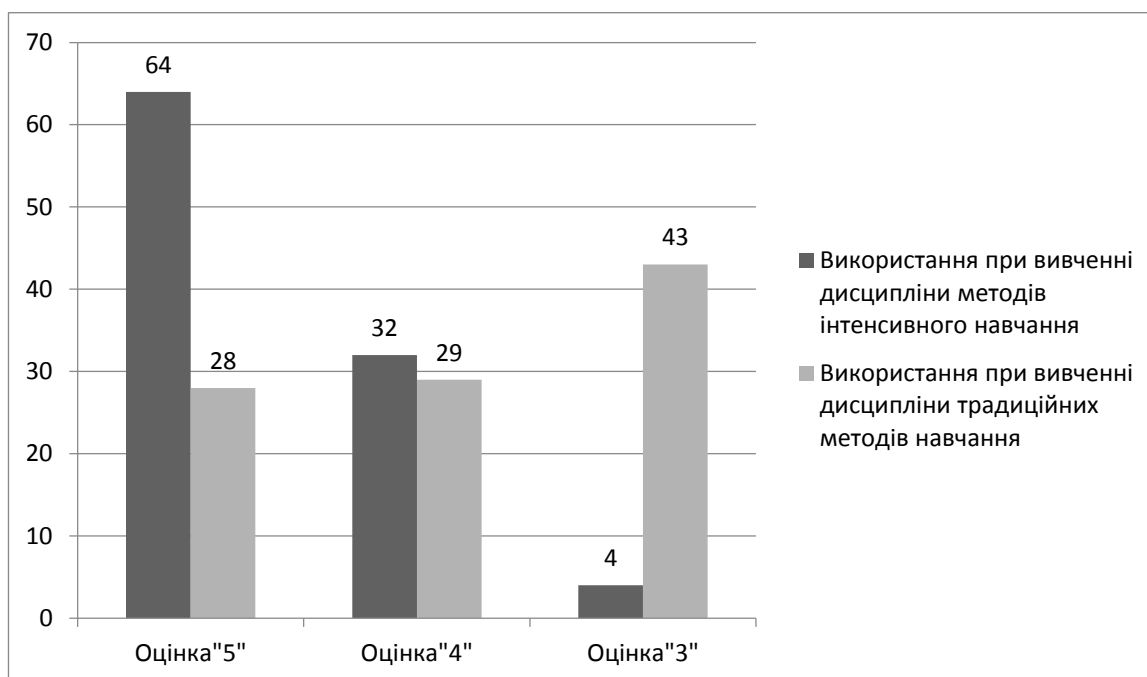

Рисунок 2.4. Підсумкова атестація з дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації», %

Так, в академічних групах, у яких при вивченні дисципліни застосовувалися методи інтенсивного навчання, оцінки «відмінно» та «добре» мають 96% студентів (64% та 32% відповідно), оцінку «задовільно» – 4%, а у

навчальних групах, у яких вивчення дисципліни відбувалося з використанням методів традиційного навчання, оцінки «відмінно» та «добре» мають 57% (28% та 29% відповідно), оцінку «задовільно» – 43%. При цьому в результаті анкетування було виявлено, що ступінь внутрішньої задоволеності у студентів від процесу вивчення даної дисципліни був значно вищим у тих навчальних групах, в яких застосовувалися методи інтенсивного навчання (94% студентів), ніж у групах з традиційними методами навчання (58% студентів).

На рисунку 2.4. відображено динаміку розвитку гнучких навичок згідно з виділеними внутрішніми критеріями оцінки в процесі вивчення дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» як із застосуванням традиційних методів навчання, так і із застосуванням інтенсивних технологій. Аналіз отриманих даних свідчить про те, що після вивчення даної дисципліни із застосуванням інтенсивних (інтерактивних) технологій у студентів значно вищі показники за всіма критеріями (інтерактивно-комунікативний – 94%, мотиваційно-цільовий – 78%, емоційно-вольовий – 89%), ніж після вивчення даної дисципліни із застосуванням традиційних методів навчання (інтерактивно-комунікативний – 56%, мотиваційно-цільовий – 51%, емоційно-вольовий – 47%).

Оцінка впливу індивідуальної міри рефлексивності на інтегральні фактори гнучких навичок комунікації продемонструвала позитивну динаміку, яка має нелінійний характер. Студенти психолого-педагогічного спрямування з високою рефлексивністю характеризуються значним підвищенням гнучких навичок комунікації, а саме:

- синергія (цілісність);
- прийняття себе;
- цінність самоактуалізації;
- здатність до близьких контактів;
- екзистенційність (гнучкість поведінки);
- самоповага.

На другому курсі.

Найвищий рівень гнучких навичок комунікації виявлено у студентів із середніми показниками рефлексивності. При переході на другий курс у студентів із середнім та низьким рівнями рефлексивності практично не зазначається динаміки, тоді як у студентів з високим рівнем рефлексивності на другому курсі підвищується рівень гнучких навичок комунікації.

Так, підсумовуючи, можна сказати, що застосування методів інтенсивного навчання у процесі вивчення дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» дозволяє досягти необхідний рівень сформованості універсальних компетенцій і, як наслідок, гнучких навичок (soft skills).

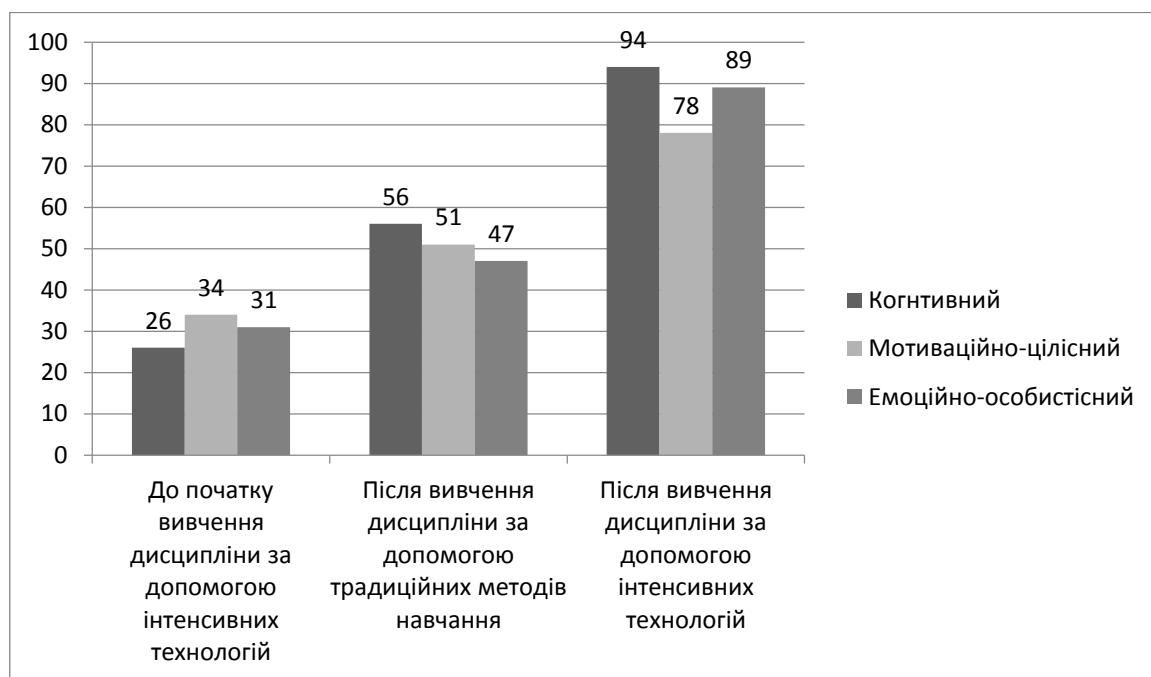

Рисунок 2.5. Динаміка розвитку гнучких навичок згідно з внутрішніми критеріями оцінки із застосуванням традиційних методів навчання та із застосуванням інтенсивних технологій навчання у процесі вивчення дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації», %

Результати аналізу експериментальної роботи підтвердили висновок про те, що різниця в експериментальних даних у академічних групах, де вивчалась вибіркова дисципліна «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної

комунікації в умовах профілізації» та в академічних групах, де дисципліна не вивчалась, зумовлена експериментальним фактором і дає право стверджувати про ефективність розробленої програми формування гнучких навичок комунікації у майбутніх педагогів вищої школи, етапів та педагогічних умов її успішної реалізації.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі теоретично узагальнено проблему формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів закладів вищої освіти, що представлено в теоретичному обґрунтуванні програми та етапів її успішної реалізації (мотиваційний, змістовно-репродуктивний, творчо-продуктивний).

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми гнучких навичок комунікації, їх структурної організації, а також формування в процесі навчання у вищій школі серед різноманітних точок зору було обрано наступне їх уточнення: гнучкі навички комунікації – це комплекс умінь і навичок, які виробляються і структуруються у спеціально організованому процесі навчання, виступаючи предикторами успішної взаємодії в реальному та віртуально-цифровому просторах, закріплюються або автоматизуються, залучаючись до професійної діяльності відповідно до її вимог.

Визначено, що ефективність процесу формування гнучких навичок комунікації можлива лише за умови виконання майбутнім педагогом закладу вищої освіти різних ролей, залежно від ситуації (фасилітатора, модератора, коуча, тренера), його відкритої позиції, заснованої на довірі; прийняття здобувача освіти як автономної особистості; створення безпечного психологічного простору для спілкування; уміння активного слухання, саморефлексії; сприймання невизначених та ризикованих ситуацій як бажаних, як стимулу для саморозвитку; здатність до комунікативного контролю.

Із урахуванням універсальності характеристик гнучких навичок (soft skills), їх можливостей розвивати особистісний та професійний потенціал здобувачів освіти, адаптуватися до вимог професійної діяльності, сприяти полідисциплінарності та вибору траєкторії розвитку кар'єри, з'ясовано, що в цьому випадку предметний підхід до навчання втрачає свою актуальність, оскільки досліджувані навички безпосередньо не пов'язані з жодною дисципліною ОПП, і водночас їх формування здійснюється у процесі вивчення

багатьох дисциплін.

Доведено, що освітні компоненти за вибором – це дисципліни, які вводяться закладом вищої освіти для більш повного задоволення освітніх і кваліфікаційних вимог здобувача освіти та спроможні підсилити формування загальних і спеціальних (фахових) компетентностей сучасного вчителя за рахунок розвитку гнучких навичок професійної комунікації.

Проведені емпірико-математичні процедури дозволили верифікувати теоретичне припущення, що гнучкі навички комунікації мають диференційовану структуру та включають п'ять факторів. Психодинамічний компонент передбачає індивідуальну особливість індивіда у високому темпі реагувати на вербальні та невербальні стимули соціального середовища. Емоційно-вольовий компонент включає розуміння власних почуттів і переживань партнерів зі спілкування, а також передбачає саморегуляцію в процесі взаємодії. До інтерактивно-комунікативного компоненту належать прагнення до близького контакту з партнерами зі спілкування та адекватне вираження своїх комунікативних намірів. Мотиваційно-цільовий компонент передбачає освоєння мотивів та комунікативних потреб, здатність до планування своєї комунікативної поведінки. Рефлексивний компонент відображає можливість аналізу комунікативної ситуації, власної комунікативної поведінки та кожного з учасників взаємодії.

Вивчення впливу спеціально організованого навчання у ЗВО в контексті вибіркових дисциплін показало, що показники мотиваційно-цільового, емоційно-вольового та інтерактивно-комунікативного компонентів мають позитивну динаміку розвитку гнучких навичок згідно з виділеними внутрішніми критеріями оцінки в процесі вивчення дисципліни «Екологія слова: розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації» як із застосуванням традиційних методів навчання, так і з застосуванням інтенсивних технологій.

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що після вивчення даної дисципліни із застосуванням інтенсивних (інтерактивних) технологій у

студентів значно вищі показники за всіма критеріями (інтерактивно-комунікативний – 94%, мотиваційно-цільовий – 78%, емоційно-вольовий – 89%), ніж після вивчення даної дисципліни із застосуванням традиційних методів навчання (інтерактивно-комунікативний – 56%, мотиваційно-цільовий – 51%, емоційно-вольовий – 47%).

Оцінка впливу індивідуальної міри рефлексивності на інтегральні фактори гнучких навичок комунікації продемонструвала позитивну динаміку, яка має нелінійний характер. Студенти психолого-педагогічного спрямування з високою рефлексивністю характеризуються значним підвищенням гнучких навичок комунікації на другому курсі. Найвищий рівень гнучких навичок комунікації виявлено у студентів із середніми показниками рефлексивності. При переході на другий курс у студентів із середнім та низьким рівнями рефлексивності практично не зазначається динаміки, тоді як у студентів з високим рівнем рефлексивності на другому курсі підвищується рівень гнучких навичок комунікації.

Теоретично обґрунтовано та розроблено програму формування гнучких навичок комунікації майбутніх педагогів закладів вищої в умовах магістратури, складовими якої є мета, завдання, принципи, методи, форми, організаційно-педагогічні умови, суб'єкти процесу формування досліджуваних навичок.

Результати цього дослідження спрямовані на практичне застосування у процесі підготовки майбутніх педагогів закладів вищої освіти. Отримані теоретичні знання будуть використані для розробки рекомендацій та методик, які сприятимуть формуванню гнучких навичок комунікації у майбутніх педагогів та підвищенню їх професійної компетентності.

Реалізація програми забезпечить систематизацію теоретичних та методичних знань й умінь майбутнього педагога вищої школи, усвідомлення ним необхідності подальшого формування гнучких навичок професійної комунікації.

Таким чином, мета дослідження досягнута, завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аболіна Т. Т. Моральні цінності. *Енциклопедія сучасної України*. Вінниця : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. Т. 21. С. 525.
2. Андрущенко В. П. Вчитель XXI століття: нова стратегія національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. *Вища освіта*. 2016. № 4. С. 5-14.
3. Андрущенко В., Руденко Ю. Характер особистості: гармонія національних і загальнолюдських цінностей, шляхи формування. *Вища освіта України*. 2009. № 2. С. 5-12.
4. Бех І. Особистісні цінності. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 625 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
6. Богдан Ж. Б. Теоретичне обґрунтування моделі гнучких навичок особистості сучасного фахівця. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2023. № 1. С. 20-30.
7. Бондаренко Л. Ю., Вершков О. О., Бондаренко І. Ю. Комунікативні навички як основа soft skills компетентностей. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації* : матер. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Мелітополь, 25-27 тра. 2021 р.). Мелітополь : ТДАТУ, 2021. С. 358-362.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Волкова Н. П., Полторак В. А. Компетентність у здійсненні професійної комунікації майбутнього соціального педагога. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і*

Психологія. Педагогічні науки. 2014. № 2 (8). С. 31-36.

10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

11. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2020. 512 с.

12. Гоулман Д., Бояцис Р., Макки Э. Емоційний інтелект лідера. Київ : Наш формат, 2012. 301 с.

13. Двек К. Налаштуйся на зміни. Нова психологія успіху. Київ : Наш формат, 2017. 296 с.

14. Дамасіо А. Почуття і знання. Шлях до свідомого розуму. Київ : Лабораторія, 2022. 160 с.

15. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті. Київ : Шк. світ, 2007. 120 с.

16. Девід С. Емоційна спритність. Як почати радіти змінам і отримувати задоволення від роботи та життя. Київ : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 76 с.

17. Дестено Д. Емоційний успіх. Як отримати бажане та необхідне від життя за допомогою трьох ключових емоцій. Київ : Фабула, 2019. 288 с.

18. Денисенко Н. Г., Борбич Н. В., Марчук С. С., Чемерис І. В. Роль вибіркового освітніх компонентів у формуванні soft skills майбутніх учителів Нової Української Школи. *Академічні студії. Педагогіка.* 2023. № 3. С. 42-50. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.3.7>.

19. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-е вид., доп. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.

20. Доцевич Т. І. Компетентність суб'єкта педагогічної діяльності : метакогнітивний аспект : монографія. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. 346 с.

21. Заїка Є., Зімовін О. Рефлексивність особистості як предмет психологічного пізнання. *Психологія і суспільство.* 2014. № 2. С. 90-97.

22. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

23. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.

24. Зязюн І. Аксіологічні критерії вікової психології. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2013. Вип. 5. С. 21-42.
25. 11 книжок про емоційний інтелект для бізнесу: як перетворити власні емоції на рушій та додатковий ресурс для команди. URL: <https://mind.ua/publications/20251995-11-knizhok-pro-emocijnij-intelekt-dlya-biznesu>.
26. Книш А. Є. Емоційний інтелект лідера у сфері бізнесу : навч. посіб. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с.
27. Ковальова Т. Сучасній системі наставництва недостатньо визначень soft та hard skills. URL: <https://goo.su/EWkujE>.
28. Козлова В. Технологія EQ-BOOST. Як використовувати емоційний інтелект у бізнесі та житті. Київ : Старий лев, 2019. 176 с.
29. Коляда Н. М., Кравченко О. О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 6, № 27. С. 137-145.
30. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-е вид. Київ : Знання, 2011. 520 с.
31. Курінна А. Ф., Присяжнюк Ю. С. Розвиток професійної компетентності педагога: освіта впродовж життя. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 4 (96). С. 22-25.
32. Курінна А. Ф. Розвиток ефективної педагогічної комунікації в умовах профілізації <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=10107>.
33. Курінний М. С. До проблеми формування «soft skills» у контексті реформування сучасної вищої освіти. *Молода наука-2023*. Запоріжжя, 2023. Т. 2. С. 126-128.
34. Марковець О. С. Використання інтернет-ресурсів та цифрових технологій у професійній діяльності педагога. *Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті* : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. в рамках Міжнародного освітнього форуму «Цифрова трансформація освіти». Рівне : РОІППО, 2020. С. 38-40.

35. Морозов В. Педагогічний процес як просвітництво і дослідницька діяльність. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 36-41.

36. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : В. М. Захарченко та ін.; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Плеяди, 2014. 100 с.

37. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка. Київ : Основа, 2014. 496 с.

38. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 45 с.

39. Педагогіка вищої школи. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Каталог освітніх програм. Дніпровський національний університет ім. О. Гончара. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/osvitni_programy/2022/master/m_2021_2022_011.pdf.

40. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.

41. 10 професійних навичок, якими має оволодіти людина до 2020 року URL: https://tvoemisto.tv/news/10_profesiynyh_navychok_yakym_maie_ovolodity_1_yudyna_do_2020_roku_76398.html.

42. Психологія. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 053 «Психологія». Каталог освітніх програм. Національний університет «Запорізька політехніка». URL: <https://catalogop.zp.edu.ua/EProg.php?Id=154&Mode=1>.

43. Практикум з розвитку м'яких навичок. Професійна освіта онлайн. URL: <http://surl.li/lqymr>.

44. Росс М. Емпатія в бізнесі: цінність співпереживання як двигун успіху. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 232 с.

45. Русинка І. Психологія : навч. посіб. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2011. 407 с.
46. Савчин М. В. Здатності особистості : монографія. Київ : Академвидав, 2016. 288 с.
47. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 280 с.
48. Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 382 с.
49. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
50. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури : монографія. Київ : Едельвейс, 2014. 404 с.
51. Словник термінів з професійної освіти / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький : КСВ, 2013. 276 с.
52. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону*. Житомир, 2017. С. 21.
53. Смагіна Т. М., Шуневич О. М. Умови розвитку гнучких навичок (soft skills) педагогів у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 2. С. 73-80. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-2-73-80>. (дата звернення: 23.06.2023).
54. Сущенко Л. О. Педагогічні інновації: від стратегії до реалізації. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля». Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2015. № 2 (10). С. 302-307.
55. Фосслін Л., Даффі М. Емоції на роботі. Як вони сприяють нашій успішності. Київ : «Наш формат», 2020. 264 с.
56. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : підруч. / уклад. В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. Київ : Книга, 2005. 528 с.
57. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-

дослідницької діяльності : підручник. Київ : Знання-Прес, 2002. 295 с.

58. Vasanthakumari S. Soft skills and its application in work place. *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 2019. Vol. 03 (02). P. 66-72. URL: <https://doi.org/10.30574/wjarr.2019.3.2.0057>.

59. Varetska O. V. Correlation of social intelligence with individual social competence. *Science and Education a New Dimension: pedagogy and psychology*. 2013. Vol. 9. P. 27-33.

60. Dravid R., Duncan A. Engineering soft skills development to avoid hard knocks, in: *2011 Conf. Mund. Educ. en Ing. IEEE, EDUCON*. 2011. pp. 354-357. URL: <https://doi.org/10.1109/EDUCON.2011.5773160>.

61. Klaus P. Communication breakdown. *California Job Journal*. 2010. № 28. P. 1-9.

62. Kupryaeva M., Mamai O., Panofenova L., Syreskina S., Chigina N., Soft skills development in personnel training. *E3S Web Conf*. 2021. pp. 120-127. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127312019>.

63. Lorena C., Espina-Romero A. Soft skills in personnel training: Report of publications in scopus, topics explored and future research agenda. *Heliyon*. 2023. V. 9. Issue 4. pp. 1-14.

64. How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain / Lisa Feldman Barrett. Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2017. 448 p.

65. Sedelmaier Y., Landes D. Practicing soft skills in software engineering: a project-based didactical approach. *Overcoming Challenges in Software Engineering Education : Delivering Non-technical Knowledge and Skills*. 2014. pp. 161-179. URL: <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-5800-4.ch009/>.

66. Silva L., Barreto B., Pontes J., Treinta F., Resende L., Yoshino R., Evaluation of soft skills through educational testbed 4.0. *Commun. Comput. Inf. Sci*. 2021. pp. 678-690, URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-91885-9_51.

67. Soft skills. *Cambridge Dictionary*. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/soft-skills>.

68. Soft Skills – Der Schlüssel zum Erfolg. Veröffentlicht am 11.07.2016.

- URL: <https://rockyourcompany.de/2016/07/11/soft-skills-der-schlüssel-zum-erfolg/>.
69. Schwartz J. Preparing high school students for college while training engineering students in soft skills. *ISEC 2016 – Proc. 6th IEEE Integr. STEM Educ. Conf.* 2016. pp. 112-115. URL: <https://doi.org/10.1109/ISECon.2016.7457514>.
70. Steinberg V., Manko N., Vakhidova L., Fatkhulova D. Visual Didactic Regulations as Tools for Educational Activities: Development and Applied Aspects. *Education and Science*. 2021. T. 23, No. 6. pp. 126-152. DOI: 10.17853/1994-5639-2021-6.
71. Touloumakos A. Expanded Yet Restricted: A Mini Review of the Soft Skills Literature. *Frontiers in Psychology*. 2020. V. 11. Pp. 1-6. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02207>.
72. Zhang A. Peer assessment of soft skills and hard skills. *J. Inf. Technol.* 2012. Educ. 11 (1) pp. 155-168. URL: <https://doi.org/10.28945/1634>.
73. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Key competences for lifelong learning. Publications Office. 2019, URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/569540>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток А.1

Схема оцінки ораторського виступу

№ _____ Дата _____

Лист оцінки лекції

1) **Лектор:** а) ППІ _____, б) освіта _____
вчений ступінь _____
в) місце роботи, посада _____

2) **Лекція:**
а) тема _____
б) тривалість _____
в) кількість слухачів, склад _____
г) місце проведення _____

3) **Критерії оцінки лекції:**
а) науковий рівень (ерудиція, аналіз, врахування нового) _____
б) ідейна направленість (партійність, критика ворожих поглядів, тези та под.) _____
в) зв'язок із життям (врахування практичних завдань держави, колективу, врахування нових напрямків та под.) _____
г) інформованість на рівні: 1) фактів, 2) зв'язків, підходів, висновків, аспектів естетики) _____
д) побудова лекції (логіка плану, частин, послідовність. Вступ та Висновки)
є) аргументованість (логіка доведень, адекватність прикладів теорії; при відповідях на запитання) _____
ж) контакт із аудиторією (врахування психології, реакції) _____
з) володіння матеріалом (ступінь незв'язності текстом, володіння картою, дошкою, таблицями та под.) _____
і) культура мови (правильність, багатство, емоційність, використання ораторських прийомів та под.) _____
к) техніка мови (дикція, інтонація, темпо-ритм) _____

Всього за всю лекцію: _____

1) Найбільш вдале в лекції _____
2) Суттєві упущення _____
3) Побаження _____
4) Відомості про рецензента: а) професія _____
б) стаття _____, в) вік _____

г) освіта, вчений ступінь _____

д) сам рецензент лекції читає (так, ні) з 19 __ року за тематикою: _____

8) Примітка: а) оцінюючи лекцію, Ви ставите оцінку за кожен із критеріїв і за всю лекцію в цілому, б) припускаючи, що лекція заслуговує на оцінку, наприклад „4+“ або „4-“, поставте її; вагаючись у оцінюванні, поставте „0“, в) намагайтеся висловити продуману, об'єктивну думку: Ваші оцінки допоможуть нам у роботі.

Додаток А.2

ШАБЛОН ЧЕК-ЛИСТА

МОЯ МЕТА – УСПІШНИЙ ДЕНЬ

1. МОТИВАЦІЯ – початок справи

Виберіть афоризм у якості правила цього дня (або запишіть свій), дотримуйтесь його

- ✓ У моєму словнику немає слова «неможливо» (Наполеон Бонапарт)
- ✓ Або ви керуєте вашим днем, або день управляє вами (Джим Рон)
- ✓ Будь собою, інші ролі зайняті (Оскар Уайльд)

2. СЬОГОДНІ: отримую інформацію та аналізую її

3. ЗАВЖДИ

Додаток А.3

ШАБЛОН КОМПЛЕКСНОГО КОМУНІКАТИВНО-СЛОВОЦЕНТРИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Лексематичний рівень спілкування (у центрі аналізу тексту – слово як двостороння одиниця в сукупності його значень та форм у спілкуванні):

- місце і час спілкування; їх вплив на перебіг інтеракції (спілкування та взаємодії з іншими людьми): ритуальні, типові словоформи привітання, прощання, вибачення, вітання тощо;

- вербальна та невербальна характеристика каналів комунікації (вокальний: звуковий, слуховий; візуальний: зоровий; тактильний: дотиком; нюховий; смаковий);

- комунікативний шум і його вплив на спілкування (фізичний: шум мотора автомобіля, вентилятора, тиха вимова адресанта; психічний шум: ставлення до адресанта або адресата; неухважність слухача, заглибленість у свої думки; інтелектуальна обмеженість; семантичний: спілкування різними мовами; використання спеціальної термінології);

- зворотний зв'язок і засоби його підтримування.

Лексико-семантичний рівень спілкування (аналіз лексико-семантичних варіантів слова в контексті комунікативно-словоцентричних стратегій та тактик):

- виявлення комунікативно-сугестивної (психоемоційної) мети кожного з учасників спілкування. Чи змінюється впродовж інтеракції (взаємодії) мета спілкування? Якщо так, то в чому причина?

- аналіз комунікативно-словоцентричної ініціативи учасників спілкування персонажів (вербальна сугестія (психоемоційний вплив) ініціативи: радість, відчай, піднесення, бадьорість, похмурість, наполегливість, страх, розсудливість, байдужість тощо);

- аналіз комунікативно-словоцентричних стратегій (комунікативно-словоцентричною стратегією вважається умисно здійснюваний комплекс мовленнєвих дій щодо планування своєї словоцентричної взаємодії зі співрозмовником для реалізації конкретної комунікативно-сугестивної (психоемоційної) мети. Практичним інструментом такої реалізації слугує комунікативно-словоцентрична тактика): власне комунікативні: послідовність комунікативних дій / змістовні: змістовне планування мети з урахуванням мовного матеріалу; кооперативні: діалоги та полілоги / некооперативні: суперечки, претензії, погрози, конфлікти;

- оцінка учасниками комунікативно-словоцентричної стратегії один одного словами різної конотації (додаткове, супровідне значення) (наприклад: слова мінорні чи мажорні: прекрасні, світлі, ніжні, радісні, піднесені, бадьорі, яскраві, сильні, стрімкі, повільні, тихі, суворі, сумні, темні, важкі, тужливі, похмурі, страхітливі, лихі, сердиті, люті тощо);

- виявлення тактик комунікативної поведінки учасників спілкування. Типи тактик. Зміна тактик (якщо це спостерігається): тактики продукування оцінного (позитивного чи негативного) значення, що використовуються адресантом як суб'єктом оцінювання;

- тактики реагування на оцінке (позитивне чи негативне) значення, використовувані адресантом як об'єктом оцінювання;

- лексико-семантичні варіанти слів для характеристик соціальних та комунікативних ролей, що реалізуються персонажами у фрагменті, який аналізується. Чи

змінюються комунікативні ролі учасників спілкування? (Соціальні ролі визначаються професією, видом діяльності, статтю віком; комунікативні ролі формуються із сукупності дій, мовленнєвих вчинків, міміки, фраз, зовнішності, одягу тощо – порадник, красень, супермен, бунтівник, діловий, знаменитість, жертва, «сіра людина» тощо);

- виявлення прихованих ролей (комунікативних позицій) учасників спілкування (із застосуванням трансактного аналізу Е. Берна): позиція дитини – передбачає ведення спілкування за принципом «хочу/не хочу» за допомогою слів; позиція батька - передбачає ведення спілкування за принципом «роби так-то і так-то» за допомогою слів; позиція дорослого – зорієнтоване на норми логіки, здоровий глузд, врахування реальної ситуації, бажання бути у всьому рівним з іншими за допомогою слів;

- характеристика типів спілкування персонажів: відкрите / закрите; ініціативне / примусове; офіційне / неофіційне; етикетне / розкуте; конфліктне / кооперативне;

- аналіз складових комунікативно-словоцентричного кодексу кожного учасника спілкування («позитивні» та «негативні» слова). Засоби мовного етикету.

Мовленнєвий рівень спілкування (використання слів в тому чи іншому лексико-семантичному варіанті у складі речення чи тексту):

- мовленнєві жанри, яким віддається перевага учасниками спілкування, (бесіда, розмова, суперечка, розповідь, історія, лист, записка, щоденник тощо) їх лексико-семантична організація (ключові слова, словосполучення, речення);

- найчастотніші типи мовленнєвих актів (репрезентативи або асертиви зобов'язують мовця нести відповідальність за істинність слів чи висловлювань; директиви змушують адресата зробити дещо; комісиви зобов'язують мовця виконати певні дії у майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки; експресиви виражають психологічний стан, характеризують міру відвертості мовця; декларативи встановлюють відповідність між пропозиційним змістом слів-символів, висловлювань і реальністю) та їх лексико-граматичне втілення (наприклад, репрезентативи або асертиви: дієслова – хвалитися, скаржитися; директиви: опорні дієслова – запитувати, наказувати, командувати, просити, молити, радити, запрошувати; комісиви: мати намір, ставитися прихильно; експресиви: вітати, просити вибачення, співчувати, привітати; декларативи: якщо я, то Ви);

- аналіз лексико-семантичних аспектів спілкування: вживання слів у прямих і переносних значеннях, образність, тропи і фігури мовлення тощо. Засоби мовного етикету;

- дотримання норм культури мовлення учасниками спілкування. Типи мовленнєвих помилок в ідіостилі учасників спілкування;

- роль паралінгвістичних (міміка, жести, інтонація тощо) засобів спілкування: реєстрові характеристики; тональність спілкування; атмосфера спілкування.

Соціокультурний рівень спілкування

- Характеристика спілкування загалом: сильніші та слабкіші комунікативні позиції, хто досяг предметних та комунікативних цілей, хто ефективніше використовував засоби комунікативного кодексу, хто завоював комунікативну ініціативу, а хто її втратив тощо.

Додаток В

Дидактичний матеріал для комунікативного тренінгу

Додаток В.1

Приклади заповнення Чек-листа за темами змістового модулю

Чек-лист

Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти

МОЯ МЕТА – УСПІШНИЙ ДЕНЬ

4. МОТИВАЦІЯ – початок справи

**Виберіть афоризм у якості правила цього дня (або запишіть свій),
дотримуйтесь його**

Хто хоче зрушити світ, нехай зрушить себе (Сократ)

Я обрала цей афоризм, тому що, на мою думку, він найкраще розкриває діяльність учителя. Ми всі зараз є представниками сучасної освіти, і повинні розуміти, що саме інноваційні технології переформовують нашу освіту, роблять її більш цікаво, продуктивною, яскравою. Але не всі хочуть упроваджувати сучасні методи, тому що потрібно вміти з ними працювати, вивчати, весь час вдосконалюватись, тому цей афоризм висвітлює те, що якщо хочеш змінити світ, змінити суспільство, бо діти – наше майбутнє, потрібно, в першу чергу, зрушити себе з місця.

5.СЬОГОДНІ: Представляю цікавий матеріал із проблем змістового модулю 1

Сьогодні ми були ознайомлені з проблемою змістового модуля 1 «Загальні засади інноватики». Інноваційне (лат. innovatio – оновлення, зміна) навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

6. ЗГОДОМ: Де буду використовувати

Буду і використовую сучасні інтерактивні методи навчання у своїй педагогічній діяльності, бо я вчитель – Нової української школи, я повинна йти «в ногу» із сучасністю, зі своїми сучасними учнями, для того, щоб максимально їх залучити до уроку, зробити урок цікавим, яскравим та продуктивним, а цьому нам допоможуть інноваційні методи навчання.

7. ЗАВЖДИ: аналізую, систематизую

Завжди аналізую сучасні джерела інформації, систематизую, намагаюсь знайти і опанувати нові інноваційні технології для впровадження їх у роботу. Беру участь у різноманітних освітніх тренінгах, вебінарах, майстер-класах. Планую провести власний майстер-клас про розробка інтерактивних технологій за допомогою комп'ютера.

ЧЕК-ЛИСТ

Можливості Erasmus+

МЕТА – показати сильні сторони та вплив програми Erasmus+ на молодь.

МОТИВАЦІЯ – популяризація програми Erasmus+, підвищення обізнаності про неї. Висвітлення важливості програми для розвитку освіти, навчання, молоді та спорту. Показати, як Erasmus+ може допомогти людям у їхньому особистому та професійному розвитку.

Афоризми, у якості правила цього дня:

✓ «Світ повний чудових речей, яких ви ще не бачили. Ніколи не відмовляйтеся від шансу їх побачити» (Джоан Роулінг)

✓ «Недостатньо тільки отримати знання; їх треба застосувати. Недостатньо тільки бажати; треба діяти» (Йоганн Вольфганг фон Гете)

✓ «Подорожувати – значить жити» (Ганс Крістіан Андерсен)

✓ «Єдиний шлях, що веде до знання, – це діяльність» (Джордж Бернард Шоу)

СЬОГОДНІ: Представляю цікавий матеріал з проблем змістовного модулю

Erasmus+ – це Програма міжнародної співпраці Європейського Союзу з іншими країнами світу у сфері освіти, молоді та спорту.

Програма має на меті підтримку освітнього, професійного та особистісного розвитку громадян ЄС і поза його межами задля внеску до стійкого зростання, якості робочих місць і соціального згуртування, для розвитку інновацій та посилення європейської ідентичності і активного громадянства. Студенти можуть навчатися в іншій країні Європи від 3 до 12 місяців.

Програма підтримує можливості навчальної та академічної мобільності в освіті та для молоді, проекти та партнерства, розвиток стратегій і співпраці, професійні мережі та відкриті ресурси.

Програма Erasmus+ надає фінансову підтримку ініціативам у галузі освіти, навчання, молоді та спорту. Завдяки бюджету понад 28 мільярдів євро, що майже вдвічі більше фінансування порівняно з попередньою Програмою 2014-2020 рр., оновлена Програма 2021-2027 рр. є не тільки міжнародною, а й більш інклюзивною, цифровою та екологічною!

Українські організації, у статусі Країни не асоційованої до Програми, мають доступ до 35 конкурсів Програми ЄС **Erasmus+**!

Пріоритети Програми

-Інклюзія та різноманіття: обмежений доступ чи менші можливості; проблеми зі здоров'ям; бар'єри, пов'язані з системами освіти, навчання, дискримінацією; культурні відмінності; соціальні, економічні та географічні бар'єри.

-Цифрові трансформації.

-Зелені трансформації, навколишнє середовище та боротьба зі зміною клімату.

-Участь у демократичному житті, спільні цінності та громадянська

активність.

ЗГОДОМ: Де буду використовувати

Які групи людей можуть бути зацікавлені в інформації про можливості програми Erasmus+?

-Студенти: Програма Erasmus+ пропонує студентам з усього світу можливість навчатися, стажуватися або працювати в іншій країні Європи. Це може бути чудовою можливістю для студентів, які хочуть отримати міжнародний досвід і покращити свої навички.

-Викладачі: Програма також пропонує викладачам з усього світу можливість викладати в іншій країні Європи. Це може бути чудовою можливістю для викладачів, які хочуть познайомитися з новими підходами до навчання та обмінятися досвідом з колегами з інших країн.

-Молодь: у молоді є можливість брати участь у проєктах та заходах, які спрямовані на розвиток навичок, набуття нового досвіду та знайомства з людьми з інших країн.

ЗАВЖДИ: аналізую, систематизую

Хотілося б виділити сильні сторони Erasmus+:

-Доступність для громадян з усього світу (Erasmus+ є найбільшою програмою ЄС в галузі освіти, молоді та спорту, яка надає можливості для навчання, практики, волонтерства, обміну та співпраці в Європі та за її межами);

-Широкий спектр можливостей для навчання, зростання та самореалізації

-Сприяє розвитку ключових компетенцій, особистісного зростання, міжкультурного діалогу, активної громадянськості та професійної кар'єри учасників програми;

-Позитивний вплив на розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти.

-Значний бюджет (близько 28 млрд євро на 2021-2027 роки), який дозволяє фінансувати різноманітні проєкти та ініціативи в рамках трьох ключових дій: освіта і навчання; молодь; спорт.

Який вплив має ця Програма:

-Підвищення якості освіти та навчання;

-Розвиток міжнародної співпраці в галузі освіти;

-Заохочення толерантності та розуміння між культурами;

-Підготовка молоді до успішної кар'єри в глобалізованому світі.

ЧЕК-ЛИСТ (Що таке трикутник Карпмана?)

Для мене щастя не в музиці, а в тому, щоб бути доброю людиною і гідно жити в суспільстві

«Я зрозумів, що щастя для будь-якої людини – це просто важіль, який потрібно повернути в голову. Воно не має жодного стосунку до того, щоб придбати новий будинок, знайти нову подружку або купити пару туфель. Наша культура занадто на цьому зав'язана; ми не звикли задовольнятися тим, що маємо», – **Том Форд**.

«Щастя – це стан душі. Ти можеш бути щасливим, а можеш бути нещасним – все залежить від твого погляду на речі. Тому я гадаю, що щастя – це достаток, але йдеться не про багатство. Ми всі різні, і деякі з нас не можуть бути щасливими за рутинною роботою. У мене був брат, він працював листоношею, і я йому страшенно заздрив. Йому перепали всі веселощі. У нього був трейлер, він часто ходив на риболовлю, без турбот про платіжні відомості, сюжети і прибуток. Він був щасливий», – **Волт Дісней**.

Всім привіт ! Я бажаю вам усім доброго дня та гарного настрою, друзі!

Сьогодні ми з вами поговоримо, задумаємось, поринемо у свій стан душі – жертва, рятівник, переслідувач: як визначити, хто ми у трикутнику Карпмана та як з нього вийти???? Що ж таке трикутник Карпмана?

Мені випала нагода трішки розповісти про це, надати вам більшої інформації, зацікавленості. Варто послухати всім, хто хоче бути щасливим!

Трикутник Карпмана – це найпоширеніша модель взаємин між людьми. Вперше описав її класик трансактного аналізу Стівен Карпман в 1968 році. Люди маніпулюють одне одним, залежать одне від одного і дуже від цього втомлюються. Щастя в таких стосунках вкрай мало. Як і сил, щоб змінити ситуацію. Але вихід з цього є.

Щоб вирішити проблему, необхідно для початку її усвідомити.

У трикутнику можуть крутитися і двоє, і троє, і цілі групи людей. Але ролей у ньому завжди три: жертва, контролер-диктатор, рятівник. Учасники трикутника періодично змінюються ролями, але всі вони є маніпуляторами і добряче псують собі та близьким життя. Також його називають драматичним трикутником. І попри високу емоційну зарядженість у таких взаємодіях між людьми, він може як допомагати, так і заважати нормальним щасливим стосункам.

Давайте разом з вами, шановні колеги, вяснимо зараз, хто ж така жертва, переслідувач, рятівник? (відповіді аудиторії на їх думку).

Жертва

Постійно інертна, відчуває несправедливість, образу, розпач, власне безсилля. Вимагає уваги, допомоги, часто плаче, заздрить і ревнує. Все її життя – суцільне страждання.

Переслідувач

Постійно напружений і роздратований, теж бачить у житті суцільні проблеми, сприймає світ й оточення як ворогів. Постійно критикує, контролює, намагається підлаштувати під себе.

Рятівник

Відчуває жалість і співчуття щодо жертви та злість до переслідувача. Прагне втішити жертву, зарадити їй, допомогти й підставити плече. І водночас хоче покарати агресора. Утім, його незамінність і потрібність – ілюзія та спроба самоствердитися.

Усі ми вдаємося до маніпуляцій задля власної вигоди: жертва хоче мати підтримку й увагу, і замість того, щоб просто попросити, вдає із себе жертву. Переслідувач захищається агресивною поведінкою, рятівник хоче відчувати себе потрібним, і для цього знає такий спосіб реалізації потреби.

Як же вийти з драматичного трикутника? Ось декілька порад шановні. Кожен з вас замислиться і зрозуміє свій стан

Якщо ви жертва:

- припиніть скаржитися на життя;
- годі чекати порятунку – відповідальність за ваше життя, проблеми та класні речі також цілковито на ваших плечах;
- ви можете зробити інший вибір, якщо це вас не влаштовує;
- ви маєте право не відповідати чийсь очікуванням;
- припиніть постійно себе картати та звинувачувати.

Якщо ви агресор:

- досить звинувачувати інших у своїх проблемах;
- якщо вам щось не до душі, просто не майте із цим справу;
- розв'язуйте суперечки та конфлікти мирним шляхом;
- не самостверджуйтеся завдяки тим, хто слабший.

Якщо ви рятівник:

- не втручайтеся і не давайте порад, якщо вас не просять;
- не давайте обіцянок, які вам важко виконати;
- годі чекати похвали та подяки;
- припиніть думати, що ви все знаєте краще за інших.

Якщо поставити собі за мету вибратися з трикутника і крок за кроком йти до неї, зміни не змусять себе чекати. У вас з'явиться більше часу і сил, стане легше дихати і цікавіше жити. Напруга у стосунках, швидше за все, ослабне.

Мені дуже сподобалося читати, для себе дізналась багато нового, цікавого. Рекомендую всім учасникам більш детально ознайомитися з трикутником Карпмана, цікаво буде кожному і кожен для себе обере ідеальну модель трикутника.

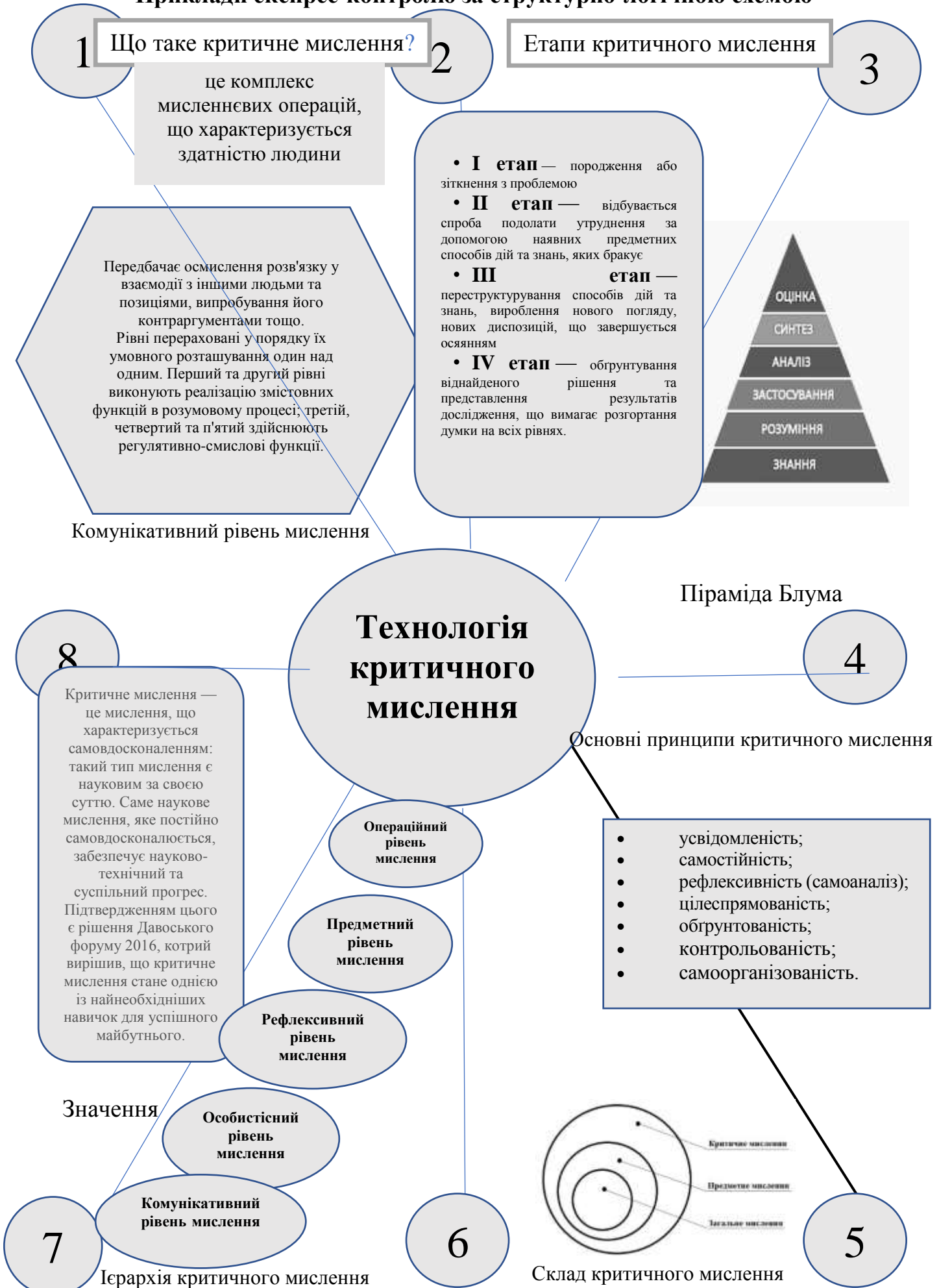
Усвідомлення власної позиції – уже великий крок до змін.

Щоб бути щасливим, треба жити в своєму власному раю! Невже ви думали, що один і той же рай може задовольнити всіх людей без винятку? – Марк Твен

Дякую за увагу. Щастя всім і здоров'я!

Додаток В.2

Приклади експрес-контролю за структурно-логічною схемою

1

Вступ

2

3

Соціальні працівники – це професіонали, які надають допомогу тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах, таких як бідність, насильство, хвороби або соціальна відчуженість. Наша місія полягає в тому, щоб допомагати людям знайти свої ресурси, розвинути і використовувати їх для поліпшення їхнього життя.

Історія
Історія професії соціального працівника має коріння з давніх часів, коли була необхідність у допомозі та підтримці людей, що перебували у складних життєвих ситуаціях. Соціальна робота виникла як відгук на потреби суспільства і зростання соціальних проблем.

Спеціальність включає такі завдання:
проведення соціальних досліджень, консультування та підтримка клієнтів, розвиток імплементації соціальних програм та послуг, координація роботи з іншими фахівцями (лікарями, психологами, юристами тощо), а також адвокація і захист прав клієнтів.

Які послуги надає соціальний працівник?
- Консультування та підтримка в складних життєвих ситуаціях.
- Розробка індивідуальних планів для кожного клієнта.
- Встановлення контактів з іншими соціальними службами та організаціями. Підтримка у пошуку роботи та професійного розвитку.
- Допомога у вирішенні житлових проблем.
- Робота з населенням у зоні конфлікту та кризовими ситуаціями.

Моя спеціальність соціальний працівник

4

8

Питання до аудиторії
1. Як ви реагуєте на стресові ситуації?
2. Як ви боретесь з емоційним вигоранням?
3. Як би ви допомогли студенту, який має проблеми з адаптацією до університетського життя?

Основні плюси професії соціального працівника:
1. Можливість допомагати людям
2. Різноманітність завдань: робота соціального працівника включає в себе проведення консультацій, психологічну підтримку, організацію соціальних заходів та розвиток соціальних програм
3. Кар'єрні можливості: соціальний працівник може розвиватися як у публічному, так і в приватному секторі.

Моє ставлення до спеціальності:
Моє ставлення позитивне, бо вважаю, що це важлива і цінна професія, яка має великий вплив на життя людей і суспільства в цілому. Мене вражає те, наскільки велику роль соціальні працівники відіграють у поліпшенні життя і добробуту людей. Вони не тільки надають практичну допомогу, але й працюють над усуненням системних проблем, сприяючи соціальній справедливості та рівності шансів.

Чому люди звертаються до соціальних працівників?
Люди звертаються до нас у пошуках підтримки та рішень у різних сферах їхнього життя. Ми допомагаємо клієнтам вирішувати проблеми у сфері праці, освіти, здоров'я, житла та особистого розвитку. Ми вміємо слухати, розуміти та стимулювати самостійність клієнта і спільно розвивати стратегії для досягнення їхніх цілей.

7

6

5

Додаток В.3

Приклади аргументаційного есе

Використання комп'ютеру та інтернету негативно впливає на соціалізацію людини

Це не секрет, що ми живемо у світі технологій, де комп'ютери, смартфони, планшети та інтернет займають більшість нашого вільного часу. Як це впливає на нас?

Перш за все, на мою думку, вони дійсно негативно впливають на соціалізацію людини. Наприклад, ми часто чуємо такий жарт про те, що в соціальних мережах ми можемо переписуватися з кимось 24 на 7, але коли ми зустрічаємось у реальному житті з цією людиною, нам важко підтримувати розмову. На жаль, це не просто жарти.

Справа в тому, що під час спілкування в інтернеті у нас є досить багато часу для того, аби подумати над відповіддю або якщо спілкування зайшло в глухий кут, ми можемо вигадати нову тему для розмови. Не треба реагувати тут і зараз. У такому разі спілкування стає через посередник і не прямим.

Більш того, наша емоційна реакція на що-небудь може бути взагалі відсутня. Ми часто можемо використовувати у повідомленні дуже багато емоджі, що виражають сміх, але одночасно сидіти і писати це з «кам'яним» обличчям. Це говорить про те, що під час листування ми втрачаємо емоційну сторону спілкування і наша реакція на те чи інше призупинена. Крім того, ми навіть можемо переписуватись, не використовуючи взагалі слів. Наприклад, просто кидати якісь меми, відео, смайлики своєму співрозмовнику. У реальному житті такої функції немає.

У додаток до цього, у нового покоління, на жаль, дуже мало досвіду соціалізації через коронавірус та війну, що стає причиною невміння поводити себе у соціумі. Адже у людей просто немає можливості ходити до школи, дитячого садка, університету тощо. Вони зустрічаються тільки через інтернет на онлайн-заняттях, де можуть сидіти без камер та постійно відволікатися. На жаль, нове покоління може навіть не знати, які люди навчаються з ними в класі або групі, отже, вони начебто ізольовані один від одного.

На противагу цьому, звісно, інтернет може допомогти людям знайти друзів у будь-якому кутку світу, самореалізуватися через пости в соціальних мережах, де можуть описувати свої думки або публікувати власні витвори мистецтва. Існує дуже багато можливостей вчитися, відвідувати тренінги, майстер-класи і тд. Це значно спрощує життя. Але, на превеликий жаль, це може все існувати лише у віртуальному житті, коли в реальному ми можемо бути ніким.

Отже, я вважаю, що комп'ютери та інтернет негативно впливають на соціалізацію людини і ми можемо побачити цьому підтвердження в досвіді будь-якої людини. Одночасно інтернет може допомогти знайти нових друзів з різних куточків нашої планети. Насправді це дуже парадоксально явище, як ми можемо побачити, що одночасно допомагає нам та шкодить.

Вчитися у традиційних закладах освіти чи займатися самоосвітою

З кожним роком «експерти» твердять, що у Світі та Україні роль традиційної освіти починає поволі спадати. Починаються дебати про корінні зміни у підході до навчання, трансформації шкіл, технікумів, закладів вищої освіти під нові вимоги сучасності. З різних боків лунає багато тверджень на адресу застарілості нашого процесу навчання.

Я не можу повністю погодитися з цим твердженням, тому що традиційні освітні інститути, такі як школа, коледж чи університет, виконують не тільки освітню, а й ще виховну, соціальну, культурну, світоглядну, професійну функцію і т. д. В цих аспектах самоосвіта не може повністю замінити їх. А чи варто?

Під усіма наведеними аргументами я буду апелювати до закладів вищої освіти, тому що на даному моєму життєвому етапі саме ЗВО мені ближче за все. Майже кожен університет налічує багатолітні освітні традиції, які тісно переплітаються під час навчання в симбіозі «викладачі-студентство-університет», будуються міцні зв'язки, які можуть підтримуватися протягом усього життя. Не можна забувати і о позанавчальній діяльності, яка допомагає вихованцям знайти себе не тільки на науковому, але на культурному полі, допомагає знайти зв'язки для особистого спілкування, або подальшої професійної діяльності. Також не можна забути про передачу життєвого досвіду від викладача до студента, яке в жодному разі не може замінити довідник чи посібник.

На мою думку, самоосвіта ніколи не зможе замінити традиційні заклади навчання, але не треба забувати про розвиток. Звісно, університети повинні впроваджувати новітні моделі викладання, займатися діджиталізацією і доступністю освіти, вкладатися в технічні і педагогічні інновації. Власне в постійному розвитку і в збереженні освітніх традицій я вбачаю майбутнє системи навчання в Україні.

Важливість розвитку навички публічних виступів для науковців

У сучасному світі, де спілкування відіграє ключову роль, навички публічних виступів стали життєвоважливим компонентом в академічній сфері. Вчені прагнуть поширювати знання та взаємодіяти з найрізноманітнішою аудиторією і здатність ефективно спілкуватися за допомогою публічних виступів стає важливою і чи не першорядною.

По-перше, навички публічних виступів виступають каталізатором особистісного зростання та впевненості в собі. Перемагаючи страх публічних виступів, науковці можуть розвинути сильне почуття власної гідності. Впевненість поширюється на різні аспекти академічного та особистого життя, дозволяючи вирішувати виклики та досягати успіхів у найрізноманітніших галузях.

По-друге, удосконалення ораторських здібностей дає змогу науковцям передавати складні ідеї в стислій та привабливій формі, забезпечуючи їх доступність і розуміння. Ефективно представляючи свої дослідження, науковці можуть поширювати знання серед колег-вчених, політиків і широкої громадськості, сприяючи розвитку культури інтелектуального зростання та суспільного прогресу.

По-третє, опановуючи мистецтво публічних виступів, науковці можуть захоплювати та надихати свою аудиторію, сприяючи активній взаємодії, критичному мисленню та спільному вирішенню проблем. Ефективне спілкування через публічні виступи створює сприятливе середовище для обміну точками зору та сприяє інтелектуальному дискурсу, що веде до збагачення академічного досвіду у всіх.

По-четверте, у сучасному висококонкурентному академічному середовищі навички публічних виступів є важливими для професійного успіху. Вчені, які можуть впевнено представляти свої ідеї та дослідження на публічних форумах, швидше за все, привернуть увагу та визнання своїх колег і потенційних співробітників. Ефективні публічні виступи підвищують репутацію вченого та його авторитет, відкриваючи двері для співпраці, фінансування досліджень та кар'єрного зростання. Крім того, конференції, симпозіуми та семінари є платформою для науковців, щоб продемонструвати свій досвід, розширити свої професійні зв'язки та утвердитися як лідери думок у своїх галузях.

Таким чином, навички публічних виступів є незамінними для науковців, оскільки вони сприяють особистому зростанню, полегшують ефективний обмін знаннями, забезпечують взаємодію з різноманітною аудиторією, сприяють професійному успіху та підвищують загальну академічну майстерність. Відточуючи свої ораторські здібності, науковці дають змогу ефективно доносити свої ідеї, впливати на зміни та робити внесок у розвиток знань і суспільства в цілому. Усвідомлення важливості навичок публічних виступів є інвестицією в академічний успіх, особистий розвиток і колективний інтелектуальний прогрес академічного середовища.

Аргументаційне есе, що доводить, або спростовує запропоноване твердження

Ваш час обмежений, не витрачайте його, живучи чужим життям.

Стів Джобс

Це твердження, що належить Стіву Джобсу, на мою думку, не просто слова, а справжня настанова. Тому що, читати, захоплюватися надмірно, досліджувати історії чужого успіху – це добре брати приклад і вчитися на чужій історії життя, проте забувати про власне не варто нікому. Не потрібно витрачати дорогоцінний власний час, щоб вчити життя через призму думок інших людей. Треба не заглушувати чужими думками свій особистий внутрішній голос, який як ніхто інший може допомогти робити правильний вибір у житті.

Людина живе для того, щоб бути щасливою, радіти життю, робити добрі вчинки, продовжити рід і залишити про себе якийсь приємний спогад. Тому, не треба боятися робити помилки, адже з них черпається найголовніше – досвід. Ніколи не грайте чужі ролі, поглиблюватися та споглядати життя інших настільки, що особистий час стає другорядним. Потрібно завжди бути самим собою.

Ніколи не знаєш, чим закінчиться чергова історія твого життя, але поки вона триває, цінуй кожен момент, кожную хвилину, кожную мить, бо такого епізоду більше не буде. Подолавши безліч перешкод та випробувань, кожен стає більш впевненим у собі, досягає поставленої мети, знаходить справжнє кохання й вірних друзів, а буває і навпаки, що людина, долаючи перешкоди, падає. І коли здається, що це вже фініш, вона починає свій новий підйом, адже кожен фініш це по суті новий старт. Не треба чекати, що стане легше, простіше, краще. Труднощі будуть завжди. Тому найголовніше це жити своїм життям та мати сміливість слідувати за своїм серцем та інтуїцією. Бо з якихось причин вони вже знають, ким ви насправді хочете стати. Все решта – другорядне.

Життя – це не пошук себе через когось. Життя – це створення себе сьогодні і зараз.

Вагомість осучаснення підходів в освіті

У сучасному світі (в Україні у тому числі) відбувається перехід від важливості і вагомості особистості як набору конкретних знань, іншими словами ходячої енциклопедії, до особистості, яка володіє рядом навичок та умінь (пріоритетні, оскільки усвідомлені). По-перше, відпадає потреба в людині-енциклопедії, оскільки є, відносно, більш надійна «енциклопедія» - платформа інтернет, вона не помре, не захворіє, не піде на пенсію і не впаде у маразм, по-друге, потрібна саме здатність швидко віднайти необхідну інформацію і її використати, а для цього потрібні, умовно: навички швидкого пошуку та уміння критично поставитись до джерела, автора та до змісту інформації і т.д.

Спираючись на тезу, мною викладену вище, логічним є і те, що людина не стає апріорі з відповідними навичками і вміннями, а навчається цьому. Освіта в процесі, висловлює прагматично і цинічно, є тією фабрикою, що виготовить продукт, який матиме попит на ринку. Тобто, чим більше і ширше буде здатен задіюватись цей продукт, тим ефективніша система освіти. Виходячи із того, що світ мінливий, особливо, останні десятиліття зі швидкістю появи нових технологій, які змінюють образ життя людей, і освіта повинна продукувати особистостей, що будуть гармонійно вписуватись у динаміку цього світу, як мінімум як професійна одиниця, не говорячи про різноманітно розвинуту особистість.

Підсумовуючи думку, яка тягнеться від першого абзацу зазначу очевидну річ, що система освіти повинна наповнювати особистість як жорсткими навичками, задля можливості, на початку професійної діяльності влитися в певну діяльність, і універсальними, які дозволять бути більш гнучкими на ринку праці.

Оскільки, сучасний світ є динамічним, в тому числі в питанні професій, то і вагому роль буде відігравати здатність людини постійно навчатися (а не обмежитись відміткою в 20 чи 22 роки), в тому числі і через самоосвіту, відповідно одним із головних завдань перед сучасною освітою буде підготовка таких людей, як з жорсткими, так і універсальними навичками, різноманітними вміннями, в тому числі здатності до постійного навчання і самоосвіти.

Соціальні медіа: найефективніший канал маркетингу?

Останнім часом бізнес-сфера зазнала значних змін через вплив соціальних медіа. Вони змінили спосіб, яким компанії взаємодіють зі своїми клієнтами, і дали можливість брендам встановлювати глибокі, особистісні зв'язки зі своїми споживачами. Тим не менше, чи є соціальні медіа найефективнішим каналом маркетингу для всіх видів бізнесу? Для відповіді на це питання ми повинні розглянути декілька аспектів.

Підтримка твердження

Перш за все, важливо визнати значний потенціал соціальних медіа для маркетингу. З допомогою соціальних медіа компанії мають можливість досягти великого числа людей з мінімальними витратами. Згідно з даними Pew Research Center, у 2021 році близько 70% американців використовували соціальні медіа, що підкреслює їх вплив та охоплення.

Більше того, соціальні медіа дають можливість для цільового маркетингу, який дозволяє компаніям досягти специфічної аудиторії, яка найбільш схильна до купівлі їх продукції. Подібна персоналізація може значно підвищити ROI і збільшити ефективність маркетингових кампаній.

Наприклад, за даними Datareportal, на початку 2023 року в США було 246.0 мільйонів користувачів соціальних медіа, що становить 72.5 відсотків від загальної населення. Відмітимо, що 235.1 мільйону користувачів були віком 18 років і старші, що становить 88.6 відсотків від загальної чисельності населення цього віку

Проти твердження

Проте, попри всі переваги соціальних медіа, вони не завжди є найефективнішим каналом маркетингу для всіх видів бізнесу. Ефективність маркетингу в соціальних медіа залежить від ряду факторів, включаючи тип бізнесу, цільову аудиторію, та конкретні цілі маркетингу.

Наприклад, B2B компанії можуть знайти, що інші канали маркетингу, такі як прямі продажі або контент-маркетинг, можуть бути ефективнішими. Це пов'язано з тим, що вони спрямовані на довготривалі відносини з клієнтами та потребують більш детальної інформації про продукт або послугу, ніж може бути представлено в соціальних медіа.

Важливо також враховувати демографію цільової аудиторії. Хоча соціальні медіа дуже популярні серед молодих людей, старше покоління може не використовувати соціальні медіа в такій мірі, як молодше. В деяких випадках, такі канали, як електронна пошта або традиційні медіа, можуть бути більш ефективними для досягнення цього демографічного сегмента.

Ще одним важливим фактором є змінюваність соціальних медіа. Платформи, які є популярними сьогодні, можуть швидко втратити популярність, як це сталося, наприклад, з MySpace. Це означає, що компанії, які занадто сильно залежать від однієї платформи, можуть опинитися в складній ситуації, якщо ця платформа втратить популярність.

Ефективність різних каналів маркетингу.

За даними Hubspot, у 2023 році основними каналами, які використовують

маркетологи B2B, будуть соціальні медіа, веб-сайти, блоги та маркетинг через електронну пошту. Однак, важливо зауважити, що використання цих каналів залежить від конкретних цілей та потреб компанії. Для більшості B2B компаній, веб-сайти і блоги відіграють важливу роль, оскільки покупці часто звертаються до веб-сайтів перед прийняттям рішення про покупку.

Щодо B2C маркетологів, основними каналами стали соціальні медіа та маркетинг через електронну пошту, а потім веб-сайти та блоги. B2C-маркетинг, як правило, спрямований на пропозицію приємного контенту та швидких вигравів, тоді як B2B-маркетинг зосереджений на створенні довготривалих відносин з клієнтами. Для 2023 року Facebook, Instagram і YouTube є серед найбільших інвестицій в соціальні медіа для брендів B2C.

Маркетинг через електронну пошту може означати просто розсилку новин, але він також може використовуватися для такого контенту B2C, як персоналізоване спілкування, повідомлення, що вимагають швидкої реакції (наприклад, про запуск продукту або продажі), та нагадування про залишені товари у кошику.

Блоги та веб-сайти можна використовувати разом для створення свідомості про бренд, привертання трафіку, конвертації потенційних клієнтів і, що найважливіше, встановлення вашої авторитетності. З опитаних B2C маркетологів, 36% вже використовують веб-сайти та блоги для спілкування з клієнтами, і ця цифра, ймовірно, зросте в наступному році.

Що стосується ефективності, SEO в 2023 році зайняв третє місце серед найбільш ефективних маркетингових каналів. Це підкреслює важливість органічного пошуку для приваблення відвідувачів на веб-сайт і конвертації їх у клієнтів.

Все це підтверджує той факт, що використання одного маркетингового каналу з одною стратегією більше не працює. Насправді, дослідження HubSpot показує, що 92% маркетологів використовують більше одного каналу. У 2022 році 81% використовували більше трьох.

Висновок

Виходячи з усього вищенаведеного, ми можемо зробити висновок, що твердження «Соціальні медіа є найефективнішим каналом маркетингу для всіх типів бізнесу» є частково вірним, але неоднозначним. Соціальні медіа дійсно є важливим інструментом в арсеналі маркетолога, але його ефективність може значно варіюватися в залежності від цільової аудиторії, конкретних цілей бізнесу і контексту використання. Крім того, для досягнення найкращих результатів компанії повинні використовувати комбінацію різних маркетингових каналів, а не залежати від одного.

Додаток В.4

Приклади комплексного комунікативно-словоцентричного аналізу тексту

Притча про олівець

Про людину, яка несе добро у світ

Хлопчик уважно дивився, як бабуся пише листа. Раптом він запитав:

– Про що ти пишеш? Це історія про мене?

Бабуся перестала писати і сказала онукові:

– Так, я пишу про тебе, але набагато важливішим за написане є олівець, яким я користуюся. Сподіваюся, що коли ти виростеш, то будеш таким, як олівець.

Хлопчик здивовано глянув на олівець, а потім на бабуся:

– Це звичайний олівець... Як я можу бути схожим на нього?

Бабуся загадково всміхнулася і пояснила:

– Усе залежить від того, як дивитися на речі. Олівець має п'ять властивостей, якщо ти також їх матимеш, будеш людиною, яка приносить добро у світ.

По-перше, щоб олівець писав, потрібна рука, яка ним водитиме. Ти можеш творити великі речі, але не забувай, що є Рука, яка тебе провадить. Це Бог.

По-друге, щоб олівець добре писав, його треба підстругати. Від цього він стане трохи коротшим, але набагато гострішим. Так само і нам іноді доводиться терпіти, але це робить нас кращими.

По-третє, написане олівцем можна стерти, якщо ти помилився. Це нагадування нам, що завжди можна виправитись, було б лише бажання.

По-четверте, насправді важлива не дерев'яна оболонка олівця, а його серцевина – графіт. Для тебе теж головним має бути те, що діється у твоєму серці.

І, нарешті, **по-п'яте**, олівець завжди залишає слід. Так само і ти пам'ятай: усе, що робиш у цьому житті, залишить слід. Тож старайся, щоб кожний твій вчинок був гарним. Пауло Коельо.

Комплексний комунікативно-словоцентричний аналіз тексту

Лексематичний рівень спілкування (в центрі аналізу тексту – слово як двостороння одиниця в сукупності його значень та форм у спілкуванні):

- місце і час спілкування; їх вплив на перебіг інтеракції (спілкування та взаємодії з іншими людьми): ритуальні, типові словоформи привітання, прощання, вибачення, вітання тощо;

- **Місце: Жиле приміщення. Час: невідомий. Ці складові впливають на перебіг комунікації. Під час спілкування не були присутні типові словоформи привітання, прощання, вибачення, вітання тощо.**

- вербальна та невербальна характеристика каналів комунікації (вокальний: звуковий, слуховий; візуальний: зоровий; тактильний: дотиком; нюховий; смаковий);

- **Під час комунікації між людьми були присутні такі канали комунікації : вокальний, візуальний, зоровий.**

- комунікативний шум і його вплив на спілкування (фізичний: шум мотора автомобіля, вентилятора, тиха вимова адресанта; психічний шум: ставлення до адресанта або адресата; неухважність слухача, заглибленість у свої думки; інтелектуальна обмеженість; семантичний: спілкування різними мовами; використання спеціальної термінології);

- **Вплив психічного шуму, а саме ставлення адресата до слів адресанта впливає на перебіг подій. Використовуються таємничі, загадкові слова.**

- зворотний зв'язок і засоби його підтримання.

- **Зворотній зв'язок присутній, чіткий, прояв цікавості, відтворення інтриги.**

Лексико-семантичний рівень спілкування (аналіз лексико-семантичних варіантів слова в контексті комунікативно-словоцентричних стратегій та тактик):

- виявлення комунікативно-сугестивної (психоемоційної) мети кожного з учасників спілкування. Чи змінюється впродовж інтеракції (взаємодії) мета спілкування? Якщо так, то в чому причина?

- **Хлопчик.. Предметна – дізнатися в чому схожість його з олівцем. Комунікативна – дізнатися причини цієї схожості.**

- **Бабуся.. Предметна – бажання вчити молоде покоління. Комунікативна – навчити онука вчиняти правильно в житті. Стати гідною людиною.**

- аналіз комунікативно-словоцентричної ініціативи учасників спілкування персонажів (вербальна сугестія (психоемоційний вплив) ініціативи: радість, відчай, піднесення, бадьорість, похмурість, наполегливість, страх, розсудливість, байдужість тощо);

- **Ініціатива належала Хлопчику. Психоемоційний вплив : зацікавленість, здивування, наполегливість.**

- аналіз комунікативно-словоцентричних стратегій (комунікативно-словоцентричною стратегією вважається умисно здійснюваний комплекс мовленнєвих дій щодо планування своєї словоцентричної взаємодії зі співрозмовником для реалізації конкретної комунікативно-сугестивної (психоемоційної) мети. Практичним інструментом такої реалізації слугує комунікативно-словоцентрична тактика): власне комунікативні: послідовність комунікативних дій / змістовні: змістовне планування мети з урахуванням мовного матеріалу; кооперативні: діалоги та полілоги / некооперативні: суперечки, претензії, погрози, конфлікти;

- **Стратегія бабусі завести повчальний діалог з онуком. Основна комунікативна стратегія бабусі створення інтригуючої ситуації через зацікавленість хлопчиком порівнянням.**

- оцінка учасниками комунікативно-словоцентричної стратегії один одного словами різної конотації (додаткове, супровідне значення) (наприклад: слова мінорні чи мажорні: прекрасні, світлі, ніжні, радісні, піднесені, бадьорі, яскраві, сильні, стрімкі, повільні, тихі, суворі, сумні, темні, важкі, тужливі, похмурі, страхітливі, лихі, сердиті, люті тощо);

- **Оцінка чітко виражена в другій частині фрагменту. Обидва учасники спілкування позитивно сприймають комунікативну поведінку партнерів. Звучать прекрасні, світлі, сильні, тихі, яскраві, повчальні, мудрі слова.**

- виявлення тактик комунікативної поведінки учасників спілкування. Типи тактик. Зміна тактик (якщо це спостерігається): тактики продукування оцінного (позитивного чи негативного) значення, що використовуються адресантом як суб'єктом оцінювання;

- **Перша частина : інтрига. Друга частина: розкриття таємниці порівняння..**

- тактики реагування на оцінке (позитивне чи негативне) значення, використовувані адресантом як об'єктом оцінювання;

- **Бабуся і хлопчик не порушують правила комунікативного спілкування, проявляють терпіння, мудрість, ввічливість, спілкування має позитивне значення.**

- лексико-семантичні варіанти слів для характеристик соціальних та комунікативних ролей, що реалізуються персонажами у фрагменті, який аналізується. Чи змінюються комунікативні ролі учасників спілкування? (Соціальні ролі визначаються професією, видом діяльності, статтю віком; комунікативні ролі формуються із сукупності дій, мовленнєвих вчинків, міміки, фраз, зовнішності, одягу тощо – порадник, красень, супермен, бунтівник, діловий, знаменитість, жертва, «сіра людина» тощо);

- **Комунікативні ролі учасників спілкування протягом усієї комунікації не змінюється. З самого початку бабуся займає комунікативну роль порадиці, а хлопчик – уважного слухача.**

- виявлення прихованих ролей (комунікативних позицій) учасників спілкування (із застосуванням трансактного аналізу Е. Берна): позиція дитини – передбачає ведення

спілкування за принципом «хочу/не хочу» за допомогою слів; позиція батька - передбачає ведення спілкування за принципом «роби так-то і так-то» за допомогою слів; позиція дорослого – зорієнтоване на норми логіки, здоровий глузд, врахування реальної ситуації, бажання бути у всьому рівним з іншими за допомогою слів;

- **Позиція хлопчика – хочу знати відповідь, позиція бабусі – навчання правильної поведінки.**

- характеристика типів спілкування персонажів: відкрите / закрите; ініціативне / примусове; офіційне / неофіційне; етикетне / розкуте; конфліктне / кооперативне;

- **Відкрите, ініціативне, неофіційне, розкуте, кооперативне.**

- аналіз складових комунікативно-словоцентричного кодексу кожного учасника спілкування («позитивні» та «негативні» слова). Засоби мовного етикету.

- **Як в першій так і в другій частині обидва співбесідники використовують засоби мовного етикету: звертання, привернення уваги, порада, погодження, побажання. Хлопчик – зацікавлений порівнянням його з олівцем, бабуся – привертає увагу для навчання.**

Мовленнєвий рівень спілкування (використання слів в тому чи іншому лексико-семантичному варіанті у складі речення чи тексту):

- мовленнєві жанри, яким віддається перевага учасниками спілкування, (бесіда, розмова, суперечка, розповідь, історія, лист, записка, щоденник тощо) їх лексико-семантична організація (ключові слова, словосполучення, речення);

- **Учасниками спілкування перевага надається спокійному, цікавому діалогу.**

(Хлопчик здивовано глянув на олівець, а потім на бабуся):

– **Це звичайний олівець... Як я можу бути схожим на нього?**

Бабуся загадково всміхнулася і пояснила:

– **Усе залежить від того, як дивитися на речі. Олівець має п'ять властивостей, якщо ти також їх матимеш, будеш людиною, яка приносить добро у світ.**

По-перше, щоб олівець писав, потрібна рука, яка ним водитиме. Ти можеш творити великі речі, але не забувай, що є Рука, яка тебе провадить. Це Бог.

По-друге, щоб олівець добре писав, його треба підстругати. Від цього він стане трохи коротшим, але набагато гострішим. Так само і нам іноді доводиться терпіти, але це робить нас кращими.

По-третє, написане олівцем можна стерти, якщо ти помилився. Це нагадування нам, що завжди можна виправитись, було б лише бажання.

По-четверте, насправді важлива не дерев'яна оболонка олівця, а його серцевина – графіт. Для тебе теж головним має бути те, що діється у твоєму серці.

- **І, нарешті, по-п'яте, олівець завжди залишає слід. Так само і ти пам'ятай: усе, що робиш у цьому житті, залишить слід. Тож старайся, щоб кожний твій вчинок був гарним.)**

- найчастотніші типи мовленнєвих актів (репрезентативи або асертиви зобов'язують мовця нести відповідальність за істинність слів чи висловлювань; директиви змушують адресата зробити дещо; комісиви зобов'язують мовця виконати певні дії у майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки; експресиви виражають психологічний стан, характеризують міру відвертості мовця; декларативи встановлюють відповідність між пропозиційним змістом слів-символів, висловлювань і реальністю) та їх лексико-граматичне втілення (наприклад, репрезентативи або асертиви: дієслова – хвалитися, скаржитися; директиви: опорні дієслова – запитувати, наказувати, командувати, просити, молити, радити, запрошувати; комісиви: мати намір, ставитися прихильно; експресиви: вітати, просити вибачення, співчувати, привітати; декларативи: якщо я, то Ви);

- **Найчастіше з'являлись такі типи мовленнєвих актів: репрезентативи, директиви, експресиви, декларативи, комісиви.**

- аналіз лексико-семантичних аспектів спілкування: вживання слів у прямих і

переносних значеннях, образність, тропи і фігури мовлення тощо. Засоби мовного етикету;

- **Мовний етикет у комунікації не був порушений. Спілкування супроводжується вживанням традиційних етикетних норм, слова вживалися у прямому та переносному значенні, використовувалась образність, були такі засоби мовного етикету: звертання, привернення уваги, порада, погодження, побажання.**

- дотримання норм культури мовлення учасниками спілкування. Типи мовленнєвих помилок в ідіостилю учасників спілкування;

- **Норми культури мовлення не порушуються обома учасниками спілкування.**

- роль паралінгвістичних (міміка, жести, інтонація тощо) засобів спілкування: реєстрові характеристики; тональність спілкування; атмосфера спілкування.

- **В аналізованому фрагменті саме паралінгвістичні засоби автором виражені. Реєстрові характеристики притаманні спілкуванню під час діалогу. Тональність спілкування на звичайному рівні, спокійна. Атмосфера спілкування рівня взаєморозуміння учасників, не напружена.**

Соціокультурний рівень спілкування

- Характеристика спілкування загалом: сильніші та слабкіші комунікативні позиції, хто досяг предметних та комунікативних цілей, хто ефективніше використовував засоби комунікативного кодексу, хто завоював комунікативну ініціативу, а хто її втратив тощо.

- **Комунікативна позиція бабусі сильніша за позицію хлопчика. Бабуся досягає своєї предметної комунікативної мети, її комунікативна тактика гнучка, змінюється принцип спілкування (починає діалог з загадкової відповіді, щоб зацікавити, а потім переходить до навчання), протягом усього спілкування бабуся виражає свою думку, а хлопчик уважно слухає.**

Комплексний комунікативно-словоцентричний аналіз тексту «Інавгураційна промова Зеленського»

Лексематичний рівень спілкування (в центрі аналізу тексту – слово як двостороння одиниця в сукупності його значень та форм у спілкуванні):

-місце і час спілкування; їх вплив на перебіг інтеракції: ритуальні, типові словоформи привітання, прощання, вибачення, вітання тощо;

Інавгурація президента України, 20 травня 2019 року, Верховна Рада України. Це офіційна та урочиста подія, яка має велике значення для держави та суспільства. Це впливає на стиль, тон і зміст промови Зеленського, який повинен бути ввічливим, врочистим, респектабельним, але також звертатися до народу України як до своїх співгромадян та партнерів. (Дорогі українці! Шановні депутати! Слава Україні! Дорогий народе!)

-вербальна та невербальна характеристика каналів комунікації (вокальний: звуковий, слуховий; візуальний: зоровий; тактильний: дотиком; нюховий; смаковий);

Вербальний канал - звуковий (голос Зеленського) та слуховий (слухачі у залі та перед екранами); невербальний канал - візуальний (мова тіла, жести, міміка, одяг Зеленського та інших присутніх); тактильний (рукостискання, обійми); нюховий та смаковий канали не мають значення для цього спілкування.

-комунікативний шум і його вплив на спілкування (фізичний; психічний; неухважність слухача, заглибленість у свої думки; інтелектуальна обмеженість; семантичний: спілкування різними мовами; використання спеціальної термінології);

Фізичний шум - аплодисменти, оклики, свист; психічний шум - ставлення до Зеленського як до політика, актора, новачка; семантичний шум - використання гумору, іронії, алегорій, метафор, цитат, антитез, паралелей та двох мов (основна – українська; звертаючись до жителів анексованого Криму та окупованого Донбасу - російська).

-зворотний зв'язок і засоби його підтримування.

Зворотний зв'язок - реакція слухачів на промову Зеленського: аплодисменти, оклики, свист, сміх, оплески; засоби підтримування - риторичні запитання, звертання до слухачів (шановні народні депутати, шановні гості, шановні українці), паузи, інтонація.

Лексико-семантичний рівень спілкування (аналіз лексико-семантичних варіантів слова в контексті комунікативно-словоцентричних стратегій та тактик).

-виявлення комунікативно-сугестивної (психоемоційної) мети кожного з учасників спілкування. Чи змінюється впродовж інтеракції (взаємодії) мета спілкування? Якщо так, то в чому причина?

Комунікативно-сугестивна мета Зеленського - представити себе як нового президента України, який має візію, плани та цілі для країни, а також залучити народ до співпраці та реформ. Він хоче сформувати позитивний імідж себе та своєї команди, викликати довіру, симпатію, підтримку та зацікавленість у слухачів. Він також хоче висловити свою повагу до ветеранів, до загиблих, до героїв України. Він не змінює свою мету впродовж промови, а навпаки, підкреслює її на початку та в кінці.

Комунікативно-сугестивна мета слухачів - оцінити Зеленського як президента, дізнатися про його погляди, ідеї, пропозиції, очікування. Вони хотіли почути відповідь на свої запитання, сумніви, страхи, надії. Їхня мета також не змінювалась впродовж промови, але змінювався настрій в залежності від того, що і як говорив Зеленський. Наприклад, якщо вони спочатку були скептичними чи недовірливими до нього, то після його промови вони деякі стали більш доброзичливими чи зацікавленими, а деякі навпаки – стали ще більше налаштовані проти нього.

-аналіз комунікативно-словоцентричної ініціативи учасників спілкування персонажів;

Комунікативно-словоцентрична ініціатива Зеленського - позитивна, оптимістична, енергійна, впевнена, дружня. Він використовує вербальну сугестію для того, щоб викликати у слухачів такі емоції як радість, піднесення, бадьорість, зацікавлення, надію. Наприклад, він

казав: «Кожен з нас –президент», «Це не моя, це наша спільна перемога», «Європейська країна починається з кожного».

Комунікативно-словоцентрична ініціатива слухачів – різноманітна, залежить від їх ставлення до Зеленського та його промови. Вони використовують вербальну сугестію для того, щоб виявити свої емоції: погодження, заперечення, підтримка, критика, заохочення.

-аналіз комунікативно-словоцентричних стратегій. Практичним інструментом такої реалізації слугує комунікативно-словоцентрична тактика): власне комунікативні: послідовність комунікативних дій / змістовні: змістовне планування мети з урахуванням мовного матеріалу; кооперативні: діалоги та полілоги / некооперативні: суперечки, претензії, погрози, конфлікти;

Комунікативно-словоцентрична стратегія Зеленського – переконати слухачів у своїй компетентності, відповідальності, прозорості, патріотизмі та готовності до змін. Він використовує тактики, такі як:

Аргументація: викладання фактів, даних, прикладів, цитат, аналогій, щоб підтвердити свою позицію та спростувати суперечливі думки. Наприклад: «Ми обрали шлях до Європи, але Європа – не десь там. Європа ось тут (у голові – ред.). І коли вона буде ось тут – тоді вона з'явиться і ось тут – у всій Україні»; «Згадайте збірну Ісландії з футболу на чемпіонаті Європи. Коли дантист, режисер, пілот, студент і прибиральник билися й захищали честь своєї країни. І зробили це, хоча ніхто не вірив»; «Дозвольте мені процитувати одного американського актора, який став класним американським президентом: «Уряд не вирішує наших проблем. Уряд і є нашою проблемою».

Апеляція: звертання до емоцій, цінностей, інтересів, потреб слухачів, щоб викликати їхню симпатію, довіру, зацікавленість, надію, патріотизм.

Переконання: використання логіки, раціональності, обґрунтування, доказовості, авторитету, щоб переконати слухачів у своїй правоті, компетентності та прозорості.

Претензія від публіки: після того, як Зеленський перейшов на російську, звертаючись до жителів анексованого Криму та окупованого Донбасу, із зали пролунав вигук: «Вони розуміють українську мову». Цей коментар був від лідера «Радикальної партії» Олега Ляшка. Зеленський у свою чергу відповів: «Вони розуміють українську мову? Так? Дякую, дякую, що ви продовжуєте ділити людей, пан Ляшко», – та продовжив свій виступ.

-оцінка учасниками комунікативно-словоцентричної стратегії один одного словами різної конотації (додаткове, супровідне значення);

Зеленський використовує переважно слова мажорної конотації, що виражають позитивне ставлення до слухачів, до України та до своєї ролі президента. Наприклад: «спільна перемога», «спільний шанс», «спільна мрія», «зробити неможливе». Водночас, він також вживає слова мінорної конотації, що підкреслюють складність ситуації в країні та необхідність змін. Наприклад: «спільний біль», «переселенець», «заробітчанин», «боротьба із бідністю», «втрачати власну гідність».

-виявлення тактик комунікативної поведінки учасників спілкування. Типи тактик. Зміна тактик (якщо це спостерігається): тактики продукування оцінного (позитивного чи негативного) значення, що використовуються адресантом як суб'єктом оцінювання;

Зеленський застосовує тактику продукування позитивного значення, намагаючись створити атмосферу довіри, сподівання та єдності. Він акцентує на спільних цілях, інтересах та викликах, яким стикаються українці. Він також використовує тактику реагування на негативне значення, яке може бути пов'язане з його обранням на пост президента. Він намагається заспокоїти своїх критиків, запевняючи їх у своїй готовності до співпраці, дотримання Конституції та захисту національних інтересів.

-тактики реагування на оцінне (позитивне чи негативне) значення, використовувани адресантом як об'єктом оцінювання;

Аудиторія Зеленського реагувала на його промову за допомогою аплодисментів, окличів, поглядів та міміки.

-лексико-семантичні варіанти слів для характеристик соціальних та комунікативних

ролей, що реалізуються персонажами у фрагменті, який аналізується. Чи змінюються комунікативні ролі учасників спілкування?;

Зеленський використовує слова, які позначають його соціальну роль президента України, такі як «президент», «глава держави», «гарант Конституції». Водночас, він також вживає слова, які показують його комунікативну роль легко доступного, дружелюбного та сучасного лідера, такі як «я», «ми», «нас». Він також звертається до своїх слухачів як до «дорогих українців», «співгромадян», «друзів», надаючи їм рівноправний статус та високу оцінку. Комунікативні ролі слухачів від цього не змінюються, але ставлення стає кращим.

-виявлення прихованих ролей (комунікативних позицій) учасників спілкування: позиція дитини; позиція батька; позиція дорослого;

Зеленський демонструє позицію дорослого, який спирається на логіку, реальність та раціональність. Він викладає свою візію, свої пріоритети та свої очікування від себе та інших. Він також проявляє позицію дитини, коли використовує гумор, анекдоти та емоційну мову. Він показує свою відвертість, свою небайдужість та свою мрійливість. Він використовує позицію батька, оскільки він одразу попросив ухвалити декілька законів та звільнити з посад трьох представників Верховної Ради.

-характеристика типів спілкування персонажів: відкрите / закрите; ініціативне / примусове; офіційне / неофіційне; етикетне / розкуте; конфліктне / кооперативне;

Відкрите / закрите: промова Зеленського є відкритим типом спілкування, оскільки він звертається до широкої аудиторії, не приховує своїх думок та почуттів, висловлює свою позицію та запрошує до діалогу.

Ініціативне / примусове: промова Зеленського є ініціативним типом спілкування, оскільки він самостійно обирає теми, стиль, мету та стратегію свого виступу, не залежить від очікувань або вимог інших.

Офіційне / неофіційне: промова Зеленського є офіційним типом спілкування, оскільки це обов'язкова подія при призначенні на пост Президента, хоча Зеленський не дотримувався традиційних норм та правил інавгураційної промови, а намагався створити близький та дружній контакт з аудиторією, використовуючи жарти та іронію.

Етикетне / розкуте: промова Зеленського є розкутим типом спілкування, оскільки він не обмежується лише формальними фразами та кліше, а використовує мовлення, що виявляє його особистий ставлення, емоції та настрої.

Конфліктне / кооперативне: промова Зеленського є кооперативним типом спілкування, оскільки він не вступає у протиріччя або суперечки з аудиторією, а навпаки, намагається знайти спільну мову, спільні цілі та спільні інтереси.

-аналіз складових комунікативно-словоцентричного кодексу кожного учасника спілкування («позитивні» та «негативні» слова). Засоби мовного етикету.

Зеленський використовує слова, що відповідають тематиці його промови, а саме: політика, держава, народ, реформи, війна, мир тощо. Він також використовує слова, що створюють певний настрій та емоційний колорит промови, а саме: позитивні (спільна перемога, нова епоха, зробити неможливе), негативні (спільний біль, загинув, втрачати власну гідність) та нейтральні (Конституція, українець). Він також використовує слова, що характеризують його особистість та стиль спілкування, а саме: неформальні (мій шестирічний син сказав), жартівливі (сувенірів з-за кордону не потрібно), іронічні (І я не розумію наш уряд, який тільки розводить руками й каже: «Ми нічого не можемо зробити»).

Мовленнєвий рівень спілкування (використання слів в тому чи іншому лексико-семантичному варіанті у складі речення чи тексту):

-мовленнєві жанри, яким віддається перевага учасниками спілкування, (бесіда, розмова, суперечка, розповідь, історія, лист, записка, щоденник тощо) їх лексико-семантична організація (ключові слова, словосполучення, речення);

Зеленський використовує різні мовленнєві жанри, що відповідають його цілям та ситуації спілкування, а саме: промова (основний жанр його виступу, що передбачає

звертання до аудиторії, висловлення своєї позиції, аргументацію своїх ідей тощо), побажання, заклик.

-найчастотніші типи мовленнєвих актів (репрезентативи або асертиви; директиви; комісиви; експресиви; декларативи) та їх лексико-граматичне втілення;

Репрезентативи: «Я звертаюсь до всіх українців на планеті! Ви нам дуже потрібні».

Директиви: «Ви повинні їхати в Україну не в гості, а додому».

Експресиви: «Я з радістю надаю українське громадянство».

У тексті немає комісивів та декларативів.

-аналіз лексико-семантичних аспектів спілкування: вживання слів у прямих і переносних значеннях, образність, тропи і фігури мовлення тощо. Засоби мовного етикету;

Зеленський використовує слова у прямих і переносних значеннях, створюючи образність, тропи і фігури мовлення, а саме: метафора (перенесення значення слова на основі подібності. Наприклад: «Кожен з нас Президент» – перенесення значення слова «Президент» на всіх українців, що підкреслює їх відповідальність за долю країни), алегорія (послідовне використання метафор для створення образу. Наприклад: «Європа ось тут (у голові – ред.). І коли вона буде ось тут – тоді вона з'явиться і ось тут – у всій Україні» – перенесення значення слова «Європа» на розумовий стан українців, що показує їх бажання досягти європейських стандартів), гіпербола (перебільшення для надання емоційності. Наприклад: «Нас 65 мільйонів» – перебільшення кількості українців у світі, що показує їх силу та потенціал), анафора (повторення одного чи кількох слів на початку кожного речення або частини тексту. Наприклад: «І кожен з нас – переселенець. Ті, хто втратив власний дім... І ті, хто відчинив двері власного дому, розділивши біль. І кожен з нас – заробітчанин» – повторення слів «І кожен з нас» для підсилення емоційного ефекту).

Аналізуючи текст промови Зеленського, можна виділити такі засоби мовного етикету:

- Звертання. Зеленський звертається до аудиторії за різними назвами, залежно від контексту і теми. Вони свідчать про його повагу і доброзичливість до слухачів, а також про його свідомість своєї ролі як президента.

- Привітання. Зеленський починає свою промову з привітання аудиторії. Це показує його культуру і дипломатичність.

- Подяка. Зеленський багато разів дякує аудиторії за їх підтримку і довіру. А також дякує воїнам за їхню відданість.

-дотримання норм культури мовлення учасниками спілкування. Типи мовленнєвих помилок в ідіостилі учасників спілкування;

Текст промови Зеленського є офіційним, публічним і протокольним, тому в ньому дотримуються норм літературної української мови, використовуються високостильні слова і вирази, а також риторичні засоби (анафора, епіфора, антитеза, градація). Можна зазначити, що Зеленський також використовує деякі неформальні елементи мовлення, такі як жарти, звертання до аудиторії, запитання до себе тощо, що створюють ефект близькості і довіри до глядачів. Також Зеленський уникає вживання складних і незрозумілих термінів і аббревіатур, намагаючись бути зрозумілим для широкого кола людей. У тексті промови Зеленського не виявлено помилок на мовленнєвому рівні.

-роль паралінгвістичних (міміка, жести, інтонація тощо) засобів спілкування: реєстрові характеристики; тональність спілкування; атмосфера спілкування.

Реєстрові характеристики. Зеленський говорить середньою гучністю і тембром голосу, не кричить і не шепоче. Він часто робить паузи для акцентування уваги на важливих моментах або для очікування реакції аудиторії (аплодисменти, сміх). Він також користується метамовленням, коли коментує свою промову або робить самокритичні зауваження.

Тональність спілкування. Зеленський говорить з позитивною та оптимістичною тональністю, наголошуючи на своїх намірах реформувати країну, об'єднати народ і забезпечити мир на Донбасі. Він також використовує гумор і іронію для розв'язання напруження і залучення аудиторії. Він не використовує агресивних або негативних тонів, навіть коли звертається до своїх опонентів або критикує попередню владу.

Атмосфера спілкування. Зеленський створює дружню і відкриту атмосферу спілкування, звертаючись до аудиторії як до рівних і партнерів. Він також використовує мову тіла, таку як посмішка, погляд, жести руками тощо, для підсилення свого меседжу і вираження своїх емоцій. Він не ховається за трибуною або паперами, а виходить на сцену і рухається по ній, що свідчить про його впевненість і енергійність.

Соціокультурний рівень спілкування

-Характеристика спілкування загалом: сильніші та слабкіші комунікативні позиції, хто досяг предметних та комунікативних цілей, хто ефективніше використовував засоби комунікативного кодексу, хто завоював комунікативну ініціативу, а хто її втратив тощо.

Спілкування відбувається між президентом України Володимиром Зеленським і народом України, який є його адресатом і одночасно суб'єктом промови. Президент виступає в ролі оратора, який має сильну комунікативну позицію, оскільки він обраний народом і має повноваження та вплив на державну політику. Народ України виступає в ролі слухача, який має слабку комунікативну позицію, оскільки він залежить від дій і рішень президента і не може безпосередньо впливати на них.

Президент досягає своїх предметних та комунікативних цілей, якими є:

- офіційно заявити про своє обрання на пост президента і скласти присягу;
- звернутися до народу України з програмою своєї діяльності, висловити свою вдячність за підтримку, закликати до єдності та співпраці, обіцяти реформи та зміни;
- створити позитивний імідж себе як нового лідера, який розуміє проблеми народу, має високу соціальну відповідальність, прагне до Європи та миру, готовий до діалогу та компромісу.

Президент ефективно використовує засоби комунікативного кодексу, такі як:

- риторичні фігури (антитеза, анафора, градація, риторичне запитання), якими він підсилює свою аргументацію, створює контраст між минулим і майбутнім, активізує увагу та емоції слухача;
- лексичні засоби (словотворення, семантика, фразеологія), якими він показує свою близькість до народу, використовуючи просторіччя, жаргон, гумор, алегоричну мову;
- синтаксичні засоби (синтаксична паралельність), якими він надає своїй промові структурну цілісність, логічність, виразність, динамічність.

Президент завойовує комунікативну ініціативу, використовуючи такі стратегії, як:

- встановлення контакту з аудиторією, звертаючись до неї на «ви» та «ми», використовуючи прямий погляд, жестикуляцію, міміку;
- викликання емпатії та солідарності з народом, згадуючи про спільний біль, мрію, відповідальність;
- мотивація та заохочення народу до дії, пропонуючи конкретні кроки, висловлюючи свою впевненість, надихаючи прикладами;
- позитивне самопрезентування, демонструючи свою компетентність, чесність, волю до змін.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Курінний Максим Сергійович, студент 2 курсу, денної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Освітньо-професійної програми Педагогіка вищої школи, адреса електронної пошти maxmaxmax641@gmail.com

-підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Формування гнучких навичок комунікації у педагогів вищої школи» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

-заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

-згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____ (Курінний М.С.)

_____ (Козич І.В.)